

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ajda CUDERMAN
Mentor: red.prof.dr. Anton BEBLER

PRIHODNOST MEDNARODNIH VARNOSTNIH
ORGANIZACIJ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Spodaj podpisana Cuderman Ajda, rojena 11.11.1976 v Ljubljani, sem avtorica diplomskega dela z naslovom »Prihodnost mednarodnih varnostnih organizacij«.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo rezultat lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oziroma citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev, navedena v seznamu virov, ki so sestavni del predloženega dela, in so zapisana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo, in sem to zapisala tudi v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata, bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah, prekršek pa bo obravnavan tudi na Fakulteti za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede.

V Ljubljani, 25.2.2003

Ajda Cuderman

SEZNAM KRATIC

AEC	African economic council – Afriški ekonomski svet
ARF	Asean Regional Forum – regionalni forum Aseana
ASEAN	Zveza Jugovzhodnih azijskih držav
AU	Afriška unija
CBM	Confidence building measures – ukrepi za vzpostavitev zaupanja
CESDP, ESDP	Common european security and defence policy – skupna evropska varnostna in obrambna politika
CFSP	Common foreign security policy – skupna zunanja varnostna politika
DN	Društvo narodov
EAPC	Evroatlantski partnerski svet
ERRT	European rapid reaction forces – evropske sile za hitro posredovanje
ESDI	European security and defence identity – evropska varnostno obrambna identiteta
EU	Evropska unija
GS OZN	Generalna skupščina Organizacije združenih narodov
IFOR	International forces – mednarodne sile
KVSE	Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi
NATO	Organizacija severnoatlantskega sporazuma
OAS	Organizacija ameriških držav
OAU	Organizacija afriške enotnosti
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN, ZN	Organizacija združenih narodov
PZM	Program Partnerstvo za mir
SEATO	SouthEast Asean treaty organization – Organizacija južnovzhodnega azijskega sporazuma
SFOR	Stabilization forces – sile za stabilizacijo
SND	Skupnost neodvisnih držav (bivše države ZSSR)
SZ	Sovjetska zveza
UL	Ustanovna listina
UNESCO	Ekonomski in socialni svet OZN
UNPROFOR	Sile OZN za zaščito – UN Protection Forces
VS	Varnostni svet
WEAG	Western European armament group - Zahodno evropska skupina za nadzor nad oboroževanjem
WEU	Zahodnoevropska unija
WHO	Svetovna humanitarna organizacija
ZDA	Združene države amerike

KAZALO

KAZALO	2
1. UVOD	5
2. KONCEPT MEDNARODNE VARNOSTI TER NAČELO KOLEKTIVNE VARNOSTI	9
3. MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE	13
3.1. MEDNARODNE VARNOSTNE POVEZAVE IN ORGANIZACIJE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI	13
3.2. ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV – OZN	17
3.2.1 <i>Splošno o OZN</i>	17
3.2.2. <i>Ukrepi za zagotavljanje in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti</i>	20
3.2.2.1 Mehanizem mirnega reševanja sporov	20
3.2.2.2. Prisilni mehanizmi za posredovanje za akcije ob ogrožanju in kršitvi mednarodnega miru	21
3.2.2.3. Mehanizem mirovnih operacij.....	21
3.2.2.4. Regionalni dogovori.....	23
3.3. ORGANIZACIJA SEVERNOATLANSKE POGODBE - NATO	26
3.3.1. <i>Vojaški del NATA – struktura in proces odločanja</i>	28
3.3.2. <i>NATO po koncu hladne vojne – preoblikovanje zavezništva</i>	30
3.3.2.1. Program Partnerstvo za mir	32
3.3.2.2. Evroatlantski partnerski svet	33
3.4. EVROPSKA UNIJA – EU	34
3.5. ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI – OVSE	38
3.6. LIGA ARABSKIH DRŽAV	43
3.7. ORGANIZACIJA AMERIŠKIH DRŽAV - OAS	45
3.8. ANZUS	49
3.9. ORGANIZACIJA AFRIŠKE ENOTNOSTI - OAU	51
3.10. ZVEZA JUGOVZHODNIH AZIJSKIH DRŽAV – ASEAN	53
4. MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE V PRIHODNJE	55
4.1. PRIHODNOST REGIONALNIH VARNOSTNIH ORGANIZACIJ	56
4.2. OZN TER SODELOVANJE Z REGIONALNIMI VARNOSTNIMI ORGANIZACIJAMI	62
5. ZAKLJUČEK	66
6. LITERATURA	69
6.1. KNJIGE IN DRUGE SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE	69
6.2. ČLANKI V ZBORNIKIH IN REVIJAH	69
6.3. VIRI NA MEDMREŽJU	70
6.3. OSTALO	71

1. UVOD

Konec hladne vojne leta 1989 je vzpodbudil nove procese v svetu, na katere niso bili pripravljeni niti Združeni Narodi, niti mednarodna skupnost. Razpad bipolarnega nadzora je pomenil konec restriktivnih ukrepov in izbruhnili so leta zamolčani etnični in teritorialni spori, ki so prerasli v prave konflikte in vojne. Večina teh konfliktov je bila notranjega in ne meddržavnega značaja. Nasilje je pod vprašanje samega obstoja postavilo kar nekaj »držav« ter znova potrdilo razsežnosti kršenja človekovih pravic in genocida, ki ga je svet poznal v drugi svetovni vojni. Institucije, ki so bile ob omenjenih izbruhih najbolj prizadete, so gotovo samostojne države.

Tudi relativno uspešne in razvite države se danes soočajo z rekordno visokim splošnim javnim nezadovoljstvom, nezaupanjem do oblasti, notranjimi spori in konflikti ter idejnim nasprotovanjem med družbenimi razredi. Tudi najmočnejše države imajo le omejene možnosti reševanja takšnih problemov na nacionalni ravni, saj imajo le ti problemi globalne razsežnosti in zahtevajo tudi globalne rešitve.

Prav zaradi teh dejstev, danes tako nacionalne institucije kot mednarodne varnostne organizacije redefiniirajo smernice svojega delovanja ter iščejo nove naloge.

Varnost kot pomembna sestavina sodobnega življenja opredeljuje samo eksistenco in kakovost življenja posameznika, družbe in mednarodne skupnosti. Že sam začetek povezovanja posameznikov v življenjske celice oz. združbe je pogojeval tekmovalnost med njimi ter boj za osnovne življenjske vire. Ta boj se je sčasoma organiziral ter preraščal v boje in vojne. Z razmahom te tekmovalnosti in bojev pa se pojavila tudi potreba po zaščiti svojega ljudstva in teritorija. Tako so rasla mesta, utrdbe, države ter zavezništva.

Viotti varnost opredeljuje kot pojem, ki se ne nanaša samo na vojaško področje. Varnost naj bi razumeli tako kot obrambo pred zunanjimi ali notranjimi grožnjami, kot tudi splošno socialno in ekonomsko blagostanje družbe in posameznikov, ki jo sestavljajo. (Viotti, 1994:3) Grizold pa varnost pojmuje širše, kot strukturno prvino obstoja in delovanja posameznika, države in mednarodne skupnosti oziroma sveta kot celote, ki zajema tako stanje uravnoteženega fizičnega, duševnega in gmotnega obstoja omenjenih entitet, kot tudi njihovo zavestno prizadevanje po nenehni vzpostavitvi tega stanja. (Grizold, 1998:2)

Pri obravnavi mednarodne varnosti sta bila pomembna dva zgodnja pristopa k preučevanju te problematike :

1. Utemeljitelj prvega je Kant-ov pristop, ki zamisel »trajnega miru« videl kot svetovno federacijo držav, urejeno z mednarodnim pravom, ki naj bi bila namenjena usklajevanju interesov nacionalnih držav v mednarodni skupnosti. Ta pristop šteje za temelj idealističnega pristopa obravnave sodobne varnosti.
2. Utemeljitelj drugega je Hugo De Grotius, ki je prepoznal kot pomembno prvino meddržavnih odnosov, spoštovanje določenih pravil ravnanja, ki omogočajo koeksistenco in sodelovanje v mednarodni skupnosti. V nasprotju s Kantom, ki kot prvino mednarodne skupnosti obravnava federacijo držav, pa De Grotius kot prvino v mednarodni skupnosti obravnava posamezno državo. Na podlagi njegovega pristopa obravnave se je razvil koncept mednarodne varnosti. (glej Grizold, 1998:3)

Menim, da je mednarodna varnost danes sestavljena iz različnih subjektov v mednarodni skupnosti in odnosi med njimi. Tako nanjo vplivajo odnosi med nacionalnimi državami, odnosi med nacionalno državo in mednarodnimi organizacijami ter odnosi med samimi mednarodnimi organizacijami. Da bi podrobneje razumela navedene odnose je potrebno preučiti zgodovino nastajanja mednarodnih varnostnih organizacij ter njihov tako pozitiven kot negativen prispevek k mednarodni varnosti. V svojem delu se bom posvetila podrobnejšemu pregledu institucionalizacije zagotavljanja mednarodne varnosti, ki je pomenila nastanek tako varnostnih sistemov kot predvsem nastanek mednarodnih varnostnih organizacij. Sodobne države preko teh sistemov tako vzpostavljajo, širijo ter ohranjajo svojo varnost v mednarodni skupnosti. Varnostni sistemi pa prispevajo tudi k vzpostavitvi in ohranjanju širše mednarodne varnosti.

Predmet preučevanja so torej mednarodne varnostne organizacije. Opredelitev samega pojma mednarodne varnostne organizacije zajema tako razumevanje pojma varnosti, kakor pojma mednarodne organizacije.

Benko ugotavlja, da mednarodne organizacije¹ služijo kot instrument za širitev institucionalizacije medsebojnih odnosov, kadar gre za vprašanje ujemanja njihovih interesov na določenem področju. (glej Benko, 1997:137)

¹ Nastanek mednarodnih organizacij postavljamo v začetek 19. stoletja, kljub multilateralnemu značaju Westfalskega in Utrechtskega kongresa v 17. stoletju. V 19. stoletju je namreč prišlo do pojavnosti sistema konferenc in zvez, za katerega je značilno stalno in sistematično medsebojno obveščanje, kar spada med značilnosti mednarodnih vladnih organizacij. (glej Benko, 1997:138)

Če bi torej povezali pojma varnost in mednarodna organizacija, da bi dobili natančnejšo definicijo same **mednarodne varnostne organizacije**, bi lahko rekli, da je mednarodna varnostna organizacija sredstvo za urejanje medsebojnih odnosov med državami, da bi se zagotovilo uravnoteženo stanje gmotnega obstoja držav v mednarodni skupnosti.

Potrebno je opredeliti tudi pojma nacionalna ter mednarodna varnost. Nacionalna varnost je pri obravnavani temi pomembna predvsem zaradi dejstva, da so nacionalne države zaradi povečevanja svoje lastne varnosti, torej nacionalne varnosti, sprejele nove smernice zunanje politike in pričele sklepati zaveznitva ter koalicije, kar je vplivalo na vzdušje in odnose v mednarodni skupnosti.

Mednarodna varnost zajema celoto norm in ukrepov, ki se izražajo in uresničujejo preko sprejetih instrumentov in mehanizmov s strani držav v mednarodni skupnosti, le ti mehanizmi in instrumenti pa zagotavljajo varen obstoj držav v mednarodni skupnosti.

Nacionalna varnost zajema celoto razmerij med notranjimi in zunanjimi dejavniki, ki vplivajo na ohranitev suverenosti države, zaščito ljudi in premoženja ter na utrditev mednarodnega statusa države. Med notranje štejemo tako gospodarske, socialne, kulturne, politične, ekološke, kot vojaško obrambne dejavnike, med zunanje pa mednarodne dejavnike, ki vplivajo predvsem na ohranitev suverenosti države ter na mednarodni status države. (glej Grizold, 1998:3)

Sodobna varnost države tako ni več odvisna samo od uspešnosti pri zagotavljanju notranje stabilnosti in varnosti, ampak nanjo v veliki meri vplivajo tudi odnosi v mednarodni skupnosti. Vse večja prepletenost odnosov v mednarodni skupnosti ter njihov vpliv na varnost na globalni ravni pa posledično pomeni tudi vpliv na varnost nacionalne države.

Cilji preučevanja v diplomskem delu so :

- Pregled zagotavljanja mednarodne varnosti v 20 stoletju;
- Predstaviti mednarodne institucije, ki se ukvarjajo z zagotavljanjem mednarodne varnosti;
- Predstaviti razvoj mednarodnih varnostnih institucij po koncu hladne vojne;
- Predstaviti ukrepe in načine zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti;
- Definiranje ključnih problemov v delovanju OZN, ki so botrovali oblikovanju drugih varnostnih zagotovil;

- Pomen univerzalne varnostne organizacije in regionalnih varnostnih organizacij danes;
- Oceniti možno nadaljevanje odnosov med samimi varnostnimi organizacijami na področju zagotavljanja miru in varnosti.

V svojem delu sem postavila naslednje hipoteze:

- Splošna hipoteza : OZN kot osrednji svetovni sistem kolektivne varnosti nikoli ni v popolnosti zaživel oz. zagotovil vse varnostne potrebe držav članic, zaradi političnih in ideoloških nesoglasij med velesilami.
- Izvedena hipoteza : Zaradi pomanjkljivosti v delovanju OZN so nastajali regionalni varnostni sistemi oz. organizacije v evroatlantskem prostoru, Aziji, Afriki in obeh Amerikah. Od teh so v evroatlantskem prostoru po končani hladni vojni preživel NATO , WEU, ki jo je v svojo strukturo vključila EU ter OVSE.
- Izvedena hipoteza : Zaradi odpora nekaterih velesil, nezadostne splošne podpore in nezadostne finančne moči, je OZN bila in tudi v prihodnje bo, prisiljena izvajanje mirovnih operacij prepuščati vse bolj regionalnim varnostnim organizacijam.

V diplomskem delu bom uporabila interdisciplinaren pristop, saj se bom opirala na teoretična in empirična spoznanja več ved, kot obramboslovje, varnostne študije, mednarodni odnosi in politologija. Poleg tega bom uporabila metodo analize pisnih virov kot temeljno metodo preučevanja dane problematike in primerjalno metodo za analizo in razčlemba ključnih dejavnikov za ocene in prihodnja stanja.

Struktura naloge

- Uvod : V uvodu bom predstavila lastna razmišljanja o navedeni temi diplomskega dela, ocenila pomen teme, opredelila cilje preučevanja, postavila hipoteze, predstavila uporabljen metodološki pristop in predstavila osnovne pojme in definicije.
- V drugem poglavju bom skušala podrobneje predstaviti koncept mednarodne varnosti ter mehanizme oz. ukrepe za zagotavljanje kolektivne varnosti.
- V tretjem poglavju bom predstavila nastanek in temelje delovanja današnjih varnostnih institucij, razvrščene od univerzalne varnostne organizacije do regionalnih varnostnih organizacij na evroatlantskem področju ter ostale regionalne varnostne organizacije razvrščene kronološko po letu ustanovite.

- V četrtem poglavju bom skušala analizirati bodoče sodelovanje med univerzalno varnostno organizacijo in regionalnimi varnostnimi organizacijami, ki naj bi bile po logiki podrejene, ter predstaviti lastna razmišljanja o prihodnosti varnostnih organizacij.
- V petem in zaključnem poglavju, bom podala zaključne misli in ovrгла ali potrdila svoje delovne hipoteze.

2. KONCEPT MEDNARODNE VARNOSTI TER NAČELO KOLEKTIVNE VARNOSTI

Kakor sem že omenila, se vprašanje zagotavljanja varnosti pojavlja na različnih stopnjah družbene ureditve, tako sega vse od posameznika, skupnosti, naroda pa vse do meddržavne in globalne stopnje. Ker se bom v svojem delu posvečala stopnji zagotavljanje varnosti predvsem na mednarodni ravni, bom v nadaljevanju poizkušala opredeliti pojma mednarodne varnosti in kolektivne varnosti.

Dandanes je svet postal neizbežno povezan z različnimi problemi, ki opredeljujejo sam obstoj posameznika in preko njega seveda same države. Olivier ugotavlja, da danes svetovne države povezuje tesno sodelovanje in medsebojna odvisnost ter ranljivost glede zagotavljanje blaginje. Problemi kot so onesnaževanje, socialni problemi, migracije, politični problemi, daleč presegajo sposobnost reševanja znotraj same države in tako globalni pristop postane nujno vodilo eksistence države. (Olivier v Vegič, 1996:13)

Seveda lahko to globalno vodilo prenesemo tudi na področje zagotavljanje mednarodne varnosti, katero opredeljuje vrsta medsebojno prepletenih dejavnikov, kot so oboroževanje, migracije kot posledice notranjih nemirov, meddržavni spopadi, jedrske kapacitete, itn.

Zagotavljanje mednarodne varnosti je v zgodovini temeljilo na dveh predpostavkah.

Prva je predpostavka o nujni konfliktnosti odnosov med državami. Varnost države naj bi bila dobrina, katero se pridobi le na račun zmanjševanja varnosti druge države.

Druga pa je predpostavka o nujnosti sodelovanja držav, ki tudi varnostnem področju preko dvostranskega ali večstranskega sodelovanja, vodi do varnosti, ki postane skupna dobrina vseh vpletenih držav.²

Države si za zagotavljanje vojaške varnosti lahko izberejo različne načine zagotavljanja le te. Tako se lahko bodisi zanašajo na lastno sposobnost preprečevanja agresivnih dejanj, bodisi sklepajo zaveznitva, se vključijo v sistem kolektivne varnosti ali pa v sistem kolektivne obrambe ob morebitni agresiji.

Predvsem v času po hladni vojni, ko je duh tekmovalnosti na področju oboroževanja in zagotavljanja varnosti polegel, se je izpostavil kooperativni model zagotavljanja varnosti. Le ta je postopoma privedel do več pozitivnih premikov v mednarodni skupnosti, kot so nadzor oboroževanja in oborožitve, uveljavljanje dialoga med velesilami, transparentnosti obrambnih sistemov, graditvi zaupanja med velesilami in ostalimi, itn.

Zagotavljanje kolektivne varnosti je bilo izraženo preko procesa institucionalizacije, torej procesa, v katerem so se oblikovali varnostni sistemi kot skupki načel, po katerih naj bi države preko medsebojnega sodelovanja vzpostavljale in ohranjale stanje mednarodne varnosti. (Grizold, 1998)

Kolektivna varnost v osnovi pomeni prizadevanje držav, da bi s skupnim ravnanjem zagotavljale mednarodno varnost. Kolektivna varnost je prepoznana kot skupna dobrina držav v mednarodni skupnosti, katero je potrebno ohranjati in varovati. Kolektivna varnost nikakor ni enaka kolektivni obrambi. Kolektivna obramba nasprotno pomeni le, da v skladu z podpisanimi mednarodno pravnimi akti skupina držav na napad na eno zmed članic skupine reagira s skupnim reševanjem nastale situacije. Načelo kolektivne varnosti torej vsebuje predpostavko o skupnem delovanju za dobrobit mednarodne skupnosti.

² Konfliktktni modeli zagotavljanja varnosti so:

- Varnostna dilema, ki jo je razvil Hertz, predpostavlja pa da v kvazianarhičnem mednarodnem okolju, uresničevanje varnostnih potreb ene države nujno ogroža varnost druge
- Obrambna dilema, ki jo je razvil Buzan, predpostavlja, da z tekmovalnim državam za varnost, ki jo skušajo doseči na račun povečevanja vojaških zmogljivosti, to tekmovalje preko povečevanja obrambnih stroškov in obsežnih obrambnih priprav, državo prej gospodarsko bremeni, kot pa zagotavlja zunanjo obrambo.
- Dilema moči in varnosti, ki jo je razvil Buzan, in predpostavlja, da večanje moči in varnosti ene države lahko privede do zmanjšanja moči in varnosti druge države. Kajti v tem tekmovalju se le povečuje tehnološki razvoj in oboroževanje, čemur v končni fazi druga država ni več sposobna slediti in ostane na nižji ravni, torej je njena moč in s tem varnost manjša.

Kooperativni model zagotavljanja varnosti pa v nasprotju z konfliktnim upošteva potrebo po krepitvi sodelovanja na meddržavni ravni z namenom zagotavljanje posamezne varnosti kot varnosti vseh skupaj, ter potrebo po uravnoteženi uporabi vojaških in nevojaških varnostnih mehanizmov in instrumentov za zagotavljanje mednarodne varnosti. (Grizold, 1998)

V dosedanjem procesu institucionalizacije so se izoblikovali štirje temeljni varnostni sistemi:

1. sistem ravnotežja moči,
 2. sistem kolektivne varnosti v okviru Društva narodov,
 3. sistem kolektivne varnosti v okviru OZN,
 4. sistem kolektivne obrambe v okviru različnih obrambnih in vojaško-političnih zvez.
- (Grizold, 1998:7)

Že po prvi svetovni vojni se je rodila ideja o ustanovitvi organizacije, ki naj bi zagotovila mirnejši razvoj človeštva in sožitje v mednarodni skupnosti. Tako je bila leta 1919 na Pariški mirovni konferenci ustanovljena organizacija z imenom » Društvo narodov« ali »Liga narodov«. Pomemben premik je predstavljalo eno izmed načel, da ima vsak narod pravico do samoodločanja. Dejansko pa se je izkazalo, da je Društvo Narodov imelo veliko pomanjkljivost, namreč ni vsebovalo vnaprejšnje zaveze k skupnemu ravnanju. Želja po kolektivni varnosti je bila v pravilih DN izražena v zasnovi predhodnih postopkov za mirno reševanje sporov ter v načelni izjavi, ki je govorila, da bo vsaka od članic DN spoštovala ozemeljsko nedotakljivost drugih članic, vendar ni bilo točno določenega instrumenta, ki bi zagotavljal spoštovanje zastavljenih pravil ali pa morebitne kršitve kaznoval. Pravzaprav v svojem bistvu sistem DN močno spominja na akte westfalskega kongresa v 17 stoletju.³

Sistem mednarodne varnosti v okviru OZN je bil zastavljen na več elementih. Sistem tako prepoveduje uporabo sile ali grožnje s silo v mednarodnih odnosih med državami, vzpostavlja sistem mehanizmov OZN za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti (o tem nadalje v naslednjem poglavju), zavezuje članice k sodelovanju, prepozna medsebojno soodvisnost, vzpodbuja pravno zavest na področju varnosti, ter poudarja sodelovanje z drugimi zvezami in organizacijami s področja zagotavljanja varnosti.

³ Westfalski mirovni kongres leta 1648 je v svojem bistvu opredelil pomen suverenosti države kot teritorialno nedotakljivost države. Izključil je kakršenkoli poseg zunanje države na osnovi verskih ali kakršnihkoli drugačnih razlogov v to ozemeljsko nedotakljivost. Določene so bile teritorialne meje evropskih držav in to stanje je priznala večina evropskih držav, kar je pomenilo nastanek sistema ravnotežja moči. Princip ravnotežja pa je bil formalno razglašen z mirom v Utrechtu let 1713.

Z akti westfalskega kongresa so evropske države prepoznale mednarodno skupnost, prav tako pa so se zavedale, da je ta skupnost sestavljena iz suverenih enakopravnih držav, ki se zavedajo skupnih interesov in so jih zaradi tega tudi pripravljene skupno razreševati. (Benko, 1997: 68-78)

Relativna neučinkovitost sistema kolektivne varnosti v okviru OZN, predvsem v obdobju hladne vojne, pa je vzpodbudila nastanek novih mednarodnih organizacij, ki so poleg mehanizmov za mirno reševanje sporov razvijale tudi načela vojaško-obrambne pomoči članici, na katero bi bilo usmerjeno agresivno dejanje. (Grizold, 1998)

Nastanek le teh ni bil v neskladju z določili Ustanovne listine OZN, kot univerzalne varnostne organizacije, saj daje 51 člen pravico do individualne ali kolektivne samoobrambe, dokler Varnostni svet OZN ne sprejme drugih ukrepov.

Načelo kolektivne obrambe torej temelji na odvrčanju potencialnih agresorjev zoper podpisnico zveze ali zavezništva, saj v primeru agresije lahko pričakuje skupen odgovor in skupno obrambo vseh zaveznic. Edina pomanjkljivost sistema kolektivne obrambe tiči v dejstvu, da zagotavlja le »zunanjo« obrambo, medtem ko v primeru notranjih konfliktov v veliki meri prevladuje načelo nevmešavanja ene države v zadevo druge.

Razvoj na področju zagotavljanja mednarodne varnosti je do danes prinesel veliko število mednarodnih organizacij in obrambnih zavezništev, ki so med seboj prepletene. Tudi na nekem regionalnem področju obstaja več organizacij, ki skrbijo za varnost tega območja.

Grizold ugotavlja, da bi se lahko z ustrezno delitvijo dela in sodelovanja, vzpostavil mednarodni varnostni red, ki bi učinkovito zadovoljeval tako varnostne potrebe posamezne države, kot vsem državam. (Grizold, 1998)

Vendar bi ta delitev dela v res idealnem primeru sodelovanja in delitvi pristojnosti, lahko pozitivno vplivala na povečevanje varnosti, zaradi tekmovalnosti med samimi varnostnimi organizacijami ali pa drobitvi pristojnosti le teh, pa bi lahko to celoten prepleten varnostni sistem tudi oslabilo, kar bi bil vsekakor negativen vpliv na zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti.

3. MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE

V tem poglavju bom skušala predstaviti mednarodne organizacije, ki se ukvarjajo bodisi primarno ali pa v sklopu drugih organizacijskih ciljev, z vprašanjem varnosti, tako notranje kot mednarodne. V nadaljevanju bom skušala predstaviti devet takšnih organizacij, od katerih so danes za področje Evropskega prostora pomembne štiri – Organizacija združenih narodov kot univerzalna varnostna organizacija, NATO, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi ter Evropska unija (ki je integrirala v svojo strukturo Zahodno Evropsko unijo kot ločen varnostni del EU).

Ostale organizacije imajo obeležje regionalne narave. Ustanovljene so na točno določenem področju in se primarno ukvarjajo le z varnostnimi vprašanji, ki se nanašajo na ozemlje njihovih članic.

3.1. MEDNARODNE VARNOSTNE POVEZAVE IN ORGANIZACIJE PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Varnostne povezave so zagotovo nastajale oz. nastajajo, da bi si sistemi ali skupki držav zagotovili varnost pred grožnjo, ki jo ponavadi predstavlja velesila ali pa močna država.

Schumanova razlaga koncepta ravnotežja moči pojasnjuje, da v sistemu več držav krepitev moči ene države pomeni zmanjšanje moči druge ali več drugih držav. Če se posledično želi preprečiti hegemonijo katerekoli velesile, se morajo »prizadete« države medsebojno povezati bodisi v ofenzivnih ali defenzivnih zavezništvih. (glej Benko, 1997 : 74)

Druga svetovna vojna je človeštvu nedvomno zapustila ogromno brazgotino grozot vojne. V ta namen se je protihitlerjevska koalicija zavzemala za ustanovitev OZN, posebno predsednik ZDA Roosevelt, katerega videnje mednarodnih odnosov je izhajalo iz stališča, da je potrebno enotnost koalicije obdržati ter s skupnimi močmi preprečiti nove spopade.

Dejstva, pomembna za razumevanje vzpostavljanja nadaljnjih odnosov v mednarodni skupnosti, k so zaznamovala čas po vojni, bi lahko razdelili v pet skupin:

1. ZDA so na podlagi gospodarske, politične in predvsem vojaške moči postale voditeljica zahodnega sveta. Svojo moč so začele izkazovati, predvsem v nasprotju s poprejšnjo politiko izolacionizma, z »novodobnim svojevrstnim imperializmom«. Temu se niso bile sposobne upirati nekdanje močne države zahoda. Anglija in Francija

sta bili oslabljeni deloma zaradi posledic vojne in deloma zaradi razpada kolonialnega sistema. Nemčija, Italija in Japonska kot poraženke vojne pa niso imele nobenih možnosti delovanja tako na gospodarskem kot političnem vrhu.

2. Sovjetska zveza je zaradi uspeha tako na vojaškem kot političnem področju iz vojne prišla kot druga velesila. Vendar je kljub navideznem sožitju ob vladavini Stalina vse bolj ogrožala mirno sožitje v evropskem prostoru. Njegovi pogledi na tradicionalna zgodovinska vprašanja, ki so se dotikali predvsem zahodnih meja države, so imeli nacionalistične vzgibe. Zahteval je, da je treba Evropi ustvariti »prijateljske režime«, ki bodo v posebnih odnosih s Sovjetsko zvezo.
3. Politična struktura v posameznih evropskih državah se je zamenjala v levo usmerjene politične sile. V nekaterih, predvsem vzhodnoevropskih državah na podlagi t.i. sovjetskega vpliva, v nekaterih pa na podlagi uspehov komunistične in delavske partije v vojnih letih (primer Italije in Francije).
4. Na območju Azije je druga svetovna vojna prispevala k temu, da se je okrepila in uveljavila ideja o neodvisnosti. Gibanja so povzročila, da so se odpravili vsi kolonialni odnosi in nastale so nove države. Ti procesi si neposredno vplivali na kapitalistični svet ter prispevali k razvoju novih odnosov v mednarodni skupnosti.
5. Želja po miru in sodelovanju ter preprečevanju novih spopadov pa je prispevala k nastanku Organizacije združenih narodov. Kot mednarodna organizacija z nalogami vzdrževanja miru in varnosti ter razvijanja sodelovanja naj bi le ta postala sredstvo za mirno reševanje sporov in mesto skupnega sodelovanja številnih različnih si držav.

Organizacija združenih narodov je bila ustanovljena leta 1945 s sprejemom ustanovne listine OZN. Sprejem in podpis listine je potrdil predhodna prizadevanja protihitlejske koalicije, ki je že med vojno razmišljala o ustanovitvi mednarodne organizacije, ki bi skrbela za mir in varnost.⁴

Organizacija združenih narodov naj bi temeljila predvsem na dejstvu, da si bodo zavezniki tudi po vojni enotni in se skupno lotevali vprašanj, ki se bodo porajala v mednarodni skupnosti.

⁴ Atlantska listina, ki sta jo podpisala predsednik ZDA Roosevelt ter predsednik vlade Velike Britanije Churchill leta 1941 je vsebovala idejo, da se morajo vse države odreči uporabi sile. Na konferenci v Teheranu leta 1943 pa se je oblikovala formalna ideja o oblikovanju mednarodne varnostne organizacije. To idejo so potrdili vsi trije visoki predstavniki »velesil«, Churchill, Roosevelt ter Stalin.

Žal se je pokazalo, da so bila pričakovanja prevelika in kmalu so na dan prišla politična nasprotovanja med dvema velesilama, kar se je kasneje prelevilo v odkrit blokovski spopad. Obdobje t.i. hladne vojne je v samem bistvu izražalo razmerje med nasprotujočima si družbenopolitičnima in ekonomskima sistemoma. Boj kapitalizma proti komunizmu in socializmu kot temeljema političnih in ideoloških interesov je obeležil dovršen del zgodovine. V združenih državah je bila na oblasti Trumanova administracija, ki je utrjevanje socializma proglasila za veliko nevarnost, ki jo je treba zatreti. Kljub tedanji politiki izolacionizma, pa je Vanderbergova resolucija, s tem ko se je odpovedalo načelu nepovezovanja z evropskimi državami, omogočila ustanovitev več zavezništev. ZDA so v skladu s svojo strategijo obkrožitve socialističnih držav, pričele sklepati nekakšen obroč s pomočjo več politično vojaških povezav. Tako so na območju od Zahodne Evrope, Azije, Pacifika in obeh Amerik vzpostavile načrten sistem vojaških zvez.

Med pomembnejšimi je gotovo pakt **NATO**, ki je začel nastajati že leta 1948 z bruseljskim paktom.⁵ Po sprejetju Vanderbergove resolucije pa so se v Bruslju začela pogajanja med ZDA in podpisnicami bruseljske pogodbe o novi zvezi, ki bi vključila ZDA in Kanado.

Aprila 1949 je bil pakt NATO ustanovljen, ZDA pa so s pomočjo sprejetega Marshalovega načrta evropskim podpisnicam namenile sredstva za povojno obnovo in razvoj.

Na območju Latinske Amerike je leta 1947 nastal »**Rio Pakt**«. Ta je omogočil ZDA političen nadzor nad razvojem držav podpisnic Latinske Amerike, prav tako pa tudi poseg vojske ZDA na to območje v primeru potrebe. Na tem območju je bila leto kasneje ustanovljena tudi Organizacija Ameriških Držav – **OAS**, ki pa v tistem času ni imela značilnosti vojaško politične zveze.

Na območju Pacifika je septembra leta 1951 nastala vojaška zveza oz. pakt med ZDA, Novo Zelandijo in Avstralijo imenovana **ANZUS**.

Tri leta kasneje, leta 1954 je bil na območju jugovzhodne Azije ustanovljen pakt **SEATO**, ki je združil vojaško sodelovanje med ZDA, Veliko Britanijo in Francijo kot kolonialnima silama, Novo Zelandijo, Avstralijo, Siamom, Pakistanom in Filipini v primeru zunanjega napada ali pa notranjih groženj v kateri od držav podpisnic. Mnogo držav tega območja se je raje kot za podpis odločilo za politiko neuvrščenih.

Leto kasneje, leta 1955 je bil ustanovljen tudi **Bagdadski pakt**. Ta je združil Veliko

⁵ Bruseljski pakt so kot ustanoviteljice podpisale Velika Britanija, Francija, Belgija, Luksemburg in Nizozemska. Podpis in nastanek so vseskozi podpirale ZDA.

Britanijo, Turčijo, Iran in Pakistan, ZDA pa se niso hotele izpostavljati, čeprav so imeli v vseh pomembnejših komisijah in zasedanjih svoje opazovalce in predstavnike. Zaradi interesov na naftnem območju, so si ZDA prizadevale vključiti v ta pakt čim več arabskih držav, vendar je tudi Irak kot edina arabska država iz tega pakta izstopila. Pakt se je preimenoval v CENTO.

Poleg paktov in zavezništev, so ZDA sklepale tudi številne bilateralne pogodbe o vzajemni varnosti, med njimi z Japonsko, Tajsko, Južno Korejo, Južnim Vietnamom, itn. Konec leta 1955 so ZDA imele podpisanih več kot 40 različnih pogodb o vzajemni varnosti. (glej Svetovna zgodovina, 1976)

Med pomembnejšimi drugimi mednarodno varnostnimi organizacijami in sistemi, ki so nastajali brez vključenosti ZDA v njih, so bili pomembnejši Varšavski pakt, ASEAN in Arabska liga.

Varšavski pakt, je nastal kot neke vrsta protiutež težnjam po varnostnih povezavah zahodnih svetovnih držav. Vključil je vzhodnoevropske socialistične države in Sovjetsko zvezo. Kljub napetostim, ki jih je za seboj pustilo obdobje hladne vojne, je bilo takoj po nastanku pakta čutiti stanje sožitja v mednarodni skupnosti, kar je sčasoma privedlo do otoplitve odnosov med Sovjetsko zvezo in ZDA kot velesilama. Varšavski pakt je po končanem obdobju hladne vojne tudi razpadel.

Že med drugo svetovno vojno, si je Velika Britanija prizadevala za enotnost Arabskega sveta z namenom, da bi na ta način pridobili zaveznike v boju proti Nemčiji. Leta 1944 so se sestali pomembnejši voditelji arabskega sveta in se zedinili o ideji za nastanek koalicije. Leta 1945 je bila ustanovljena Arabska Liga. Leta 1950 je dobila ta organizacija tudi varnostno obeležje s podpisom sporazuma o skupnem obrambnem in ekonomskem sodelovanju med državami Arabske lige.

Na afriškem kontinentu je bila leta 1963 ustanovljena Organizacija afriške enotnosti, OAU. Ustanovno listino OAU je podpisalo 32 predstavnikov vlad. OAU je bila ustanovljena z namenom, da bi promovirala enotnost in solidarnost afriških držav. Med cilji, ki si jih je zadala ta organizacija so bili tudi branjenje neodvisnosti, teritorialne nedotakljivosti in neodvisnosti ter uničenje vseh oblik kolonializma v Afriki. Ta organizacija deluje še danes in ima varnostno obeležje.

ASEAN je nastal leta 1967 z podpisom bangkoške deklaracije. Pet članic je podpisalo deklaracijo, med njimi so Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur in Tajsko. Ta organizacija

deluje še danes in zajema tudi vprašanje zagotavljanja varnosti. Razširila je članstvo in danes predstavlja edino pomembno organizacijo, ki se ukvarja z varnostjo na tem področju.

3.2. ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV – OZN

3.2.1 Splošno o OZN

Glavni prelomni točki nastanka Organizacije Združenih narodov sta bili mednarodni konferenci v Dumbarton Oaksu in San Franciscu. V Dumbarton Oaksu je bil izdelan načrt za bodoči pravni obstoj organizacije. Organizacija Združenih narodov je bila formalno ustanovljena 26.6.1945, ko so delegati 50 držav sprejeli Listino OZN. OZN je kot naslednica Društva Narodov doživela precejšnjo vsebinsko spremembo, saj je bila že v sami osnovi splošnejše narave, saj je zajemala naddržavno mednarodno skupnost. Odpravila pa je poglobljeno napako DN in zagotovila članicam ohranitev svetovnega miru in varnosti, ter najpomembneje, prepovedala vojno kot sredstvo zunanje politike držav.

OZN se je v svoji zgodovini soočala z problemi, ki so bolj ali manj ovirali njeno delovanje. Med njimi so prav gotovo izpostavljeni problemi nasprotovanj med ZDA in Sovjetsko Zvezo, ki so praktično ohromili nemoteno delovanje vse do konca hladne vojne. Sam dialog med velesilama, ki je temeljil na ravnotežju moči, se je prikradel v osrčje OZN.

Že na predvečer ustanovitvene konference OZN je prišlo do najbolj očitnih trenj med ameriškim predsednikom Trumanom in zunanjim ministrom Sovjetske zveze Molotovom. ZDA so že v San Franciscu okoli sebe pričele zbirati zahodne »kapitalistične« države, ki so jih uporabile kot glasovalni stroj zoper Sovjetsko zvezo. Takšen pristop so vrsto let sistematično uporabljale v okviru Generalne skupščine OZN. Trenja so se nadaljevala tudi pri vprašanju vstopa novih članic v organizacijo, ko so ZDA z uporabo pravica veta blokirale vstop Albanije, Romunije, Bolgarije in Madžarske z izgovorom, da le te kršijo določila mirovnih pogodb o človeških pravicah. Sovjetska zveza je isti pristop uporabila v primeru prošenj za članstvo Avstrije, Italije in Finske. Tudi Varnostni Svet OZN je že vnaprej postal neustvarjalen ob reševanju ključnih problemov mednarodnega miru in varnosti. Generalna skupščina pa je tudi »prenehala« delovati, ker je večina v njej sledila politiki ZDA.⁶

Benko ugotavlja, da se je blokovski koncept vsiljeval državam, ki blokom niso pripadale, pojavilo pa se je tudi izkoriščanje OZN kot sredstva blokovske politike. Članicam je bilo praktično onemogočeno opredeljevanje za politiko nevtralizma, takšna situacija pa je bila značilna za dobo najvišjega vzpona ideološkega boja t.j. med letoma 1949 in 1961. (Benko, 1997: 295) Ideološki boj vcepljen v samo bistvo OZN se je po tem obdobju otoplil, ko je bilo čutiti nekakšno politiko sožitja med velesilama, vendar se je z nastopom Reaganove administracije situacija ponovno zaostrila. Takšno tekmovanje je ponehalo po koncu hladne vojna, leta 1989, ko sta se obe Nemčiji združili v eno državo.

Temeljna načela o ustroju in delovanju OZN se nahajajo v ustanovni listini, ki obsega 19 poglavij razdeljenih na 119 členov. Ustanovni listini je bil kasneje dodan še Statut meddržavnega sodišča, ki se šteje kot njen sestavni del. (Andrassy, 1990: 367)

Temeljni cilji in načela izraženi v 1. in 2.čl. UL OZN so:

- Varovanje mednarodnega miru in varnosti in v ta namen izvajati kolektivne ukrepe, da bi se preprečile in odvrnile grožnje miru ter da se bi zatrla agresivna dejanja ali druge kršitve miru.
- Med narodi razvijati prijateljske odnose.
- Reševati mednarodne probleme ki so ekonomske, socialne, kulturne ali človekoljubne narave ter razvijanje in spodbujanje človekovih pravic.
- OZN temelji na načelu suverene enakosti vseh članic.
- Spoštuje se načelo enakopravnosti in samoodločbe narodov.
- Vsi člani rešujejo svoje mednarodne spore z mirnimi sredstvi na pravičen način tako, da ne spravijo v nevarnost mednarodni mir in varnost.
- Vsi člani se v mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile.
- Vsi člani pomagajo ZN v sleherni akciji.

⁶ Problemi OZN so bili jasni tudi na primerih iranske obtožbe SZ, da se vmešava v njene notranje zadeve, združitve Koreje, ki je še vedno na dnevnem redu zasedanj GS OZN, primeru reguliranja oborožitve na podlagi 26.čl. UL OZN, kateri ni obrodil resničnih rešitev in konstruktivnih pogovorov, saj sta obe sili vnaprej zavračali nasprotno predloge. Višek nasprotovanj med velesilama je bil močno izražen v Trumanovi doktrini, ki je napovedala hladno vojno, izražala pa je voljo in namen ZDA upirati se Sovjetski zvezi povsod, kjer bo le ta hotela širiti svoj vpliv ali skušala prodreti. (glej Benko, 1997: 281-302)

- OZN se ne smejo vmešavati v zadeve, ki sodijo v notranje pristojnosti držav, vendar to načelo ne izključuje uporabo prisilnih ukrepov po VII poglavju (akcija v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj).
- Članice so medsebojno dolžne sodelovati ne glede na njihove politične, ekonomske, kulturne razlike.

Organi OZN so:

1. **Varnostni svet**; najpomembnejša pristojnost tega organa je urejanje zadev, ki se tičejo mednarodnega miru in varnosti. V njem se sprejemajo odločitve o akcijah OZN vojaške ali nevojaške narave za reševanje sporov med državami. Varnostni svet sestavlja pet stalnih članic (Zda, Velika Britanija, Francija, Rusija in Kitajska) ter deset nestalnih članic, ki jih izbere Generalna skupščina OZN (z dvotretjinsko večino glasov, pri izbiri pa se upošteva prispevek kandidatov k ohranitvi mednarodnega miru in varnosti ter geografska razporeditev) vsaki dve leti. Struktura nestalnih članic zajema pet držav iz območja Azije in Afrike, dve državi iz Latinske Amerike, eno iz »Vzhodne Evrope« in dve državi »zahodnoevropske skupine«. Pomemben mehanizem je pravica veta, ki jo imajo le stalne članice Varnostnega Sveta, z vetom pa lahko preprečijo katerokoli odločitev Varnostnega Sveta.
2. **Generalna skupščina**; sestavljajo jo predstavniki vseh držav članic, razpravlja in oblikuje smernice na političnem, gospodarskem, izobraževalnem in drugih področjih delovanja Združenih Narodov. Na področju mednarodnega miru in varnosti je njena funkcija le posvetovalne narave. Pomembna prelomnica je resolucija »United for Peace« ali združeni za mir, ki je bila sprejeta med Korejsko vojno leta 1950 in je omogočila odločanje tudi o mednarodnem miru in varnosti v primeru blokade Varnostnega Sveta.
3. **Sekretariat OZN**; administrativno telo, ki ga vodi generalni sekretar OZN.
4. **Ekonomski in socialni svet**; usklajuje ekonomsko in socialno dejavnost OZN (specializirane organizacije kot UNESCO in WHO).
5. **Skrbniški svet**; nadzira rezultate procesa dekolonizacije.
6. **Meddržavno sodišče v Haagu**; služi kot posvetovalno telo za poravnavo sporov (mediacija), ter kot agencija OZN podaja svetovalna mnenja. (Grizold, 1999: 38)

3.2.2. Ukrepi za zagotavljanje in ohranjanje mednarodnega miru in varnosti

Ker je glavna naloga OZN zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti, je potrebno podrobneje pregledati izhodišča za zagotavljanje le tega v UL OZN. Tu je določena vrsta ukrepov in mehanizmov za preprečevanje in reševanje konfliktov med državami. Ker se z področjem mednarodnega miru in varnosti po UL OZN prvenstveno ukvarja varnostni svet, ima le ta v raznih določenih formalne pristojnosti in pravice za doseganje ciljev OZN.

Izpostavila bom tri pomembnejša poglavja UL OZN, ki določajo pravice in dolžnosti organizacije in članic za ukrepe in delovanje v skladu z nalogo zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti. Le ta sestavljajo skupine mehanizmov za reševanje mednarodnih sporov in ohranjanje mednarodnega miru.

3.2.2.1 Mehanizem mirnega reševanja sporov

VI poglavje UL OZN določa obveznosti članic za mirno reševanje sporov, ter določa pristojnosti in pravice varnostnega sveta.

V 33.čl. je določeno, da si morajo stranke v sporu prizadevati za rešitev le tega z mirnimi sredstvi po lasni izbiri (anketa, posredovanje, sprava, razsodništvo, sodne rešitve, obračanje na regionalne ustanove ali druga sredstva), da ne bi prišlo do ogrožanja mednarodnega miru in varnosti. Varnostni svet ima po tem členu pravico pozvati stranke v sporu, da rešijo spor z miroljubnimi sredstvi.

Pomemben je tudi 34.čl. , ki določa da sme varnostni svet raziskovati vsak spor ali situacijo, ki bi potencialno pripeljala do mednarodnega trenja ali izzvala spor.

35 . člen določa pravico vseh članic OZN, da opozorijo varnostni svet ali druge organe OZN na katerekoli spore. Pravico do opozarjanja pa imajo tudi države, ki niso članice OZN, če so v sporu ena izmed strank in vnaprej prevzamejo obveznosti mirnega reševanja sporov.

36. člen daje Varnostnem svetu pravico, da v katerikoli fazi spora priporoči ustrezne postopke ali načine zgladitve za rešitev spora.

37 člen določa, da stranke, ki niso sposobne rešiti spora s sredstvi določenimi po 33. členu, le tega lahko predložijo v reševanje varnostnemu svetu, ki v primeru dejanskega ogrožanja miru lahko odloča o primernih ukrepih po 36.čl ali pa priporoči pogoje reševanja, ki se mu zdijo primerni.

3.2.2.2. Prisilni mehanizmi za posredovanje za akcije ob ogrožanju in kršitvi mednarodnega miru

VII poglavje UL OZN določa pristojnosti varnostnega sveta in navaja konkretne ukrepe za zagotovitev miru in varnosti.

Temelja tega poglavja, ki veljata za jedro sistema kolektivne varnosti, sta 41. in 42. člen. Varnostni svet ugotavlja ogrožanje ali kršitve miru ter agresivna dejanja ter priporoča ali odloča o postopkih za reševanje v skladu s tema členoma.

41. člen daje varnostnemu svetu pravico določanja ukrepov, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile izvajajo pa naj jih članice OZN. Med te ukrepe sodijo popolna ali delna prekinitve ekonomskih odnosov in železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih komunikacijskih sredstev ter prekinitve diplomatskih odnosov.

42. člen daje varnostnemu svetu pravico izvedbe takšne akcije (z zračnimi, pomorskimi ali kopenskimi silami), ki se bi mu zdela primerna za ohranitev ali vzpostavitev miru, pod pogojem, da ukrepi po 41. čl. ne bi ustrezali.

Potrebne sile oz. vojaški kontingenti za izvedbo vojaške akcije so razpoložljivi v skladu s 43. členom, s strani vseh članov OZN po podpisu ustrezne pogodbe. V skladu s 46. členom pa načrte za uporabo oborožene sile izdelata Varnostni svet s pomočjo Odbora vojaškega štaba (Military Staff Committee).⁷

3.2.2.3. Mehanizem mirovnih operacij

Ta mehanizem ni formalno opredeljen v UL OZN. Mirovne operacije so kompromis v med UL OZN zapisanimi sredstvi mirnega reševanja sporov in elementi vojaškega posredovanja (glej VI poglavje 33. člen ter VII poglavje 41 in 42 člen), ki ni standardiziran, pač pa se s pooblastili mandata prilagaja posamezni krizni situaciji. (Grizold, 2000: 199)

⁷ Odbor vojaškega štaba se je ustanovil v skladu s 47. členom UL OZN z namenom, da bi varnostnemu svetu svetoval in pomagal o vprašanju vojaških potreb za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti. Sestavljen je iz načelnikov štabov stalnih članic VS ali njihovih zastopnikov. V celoti je podrejen VS in je odgovoren za strateško vodstvo oboroženih sil. Z dovoljenjem VS in po posvetu z regionalnimi ustanovami lahko ustanovi regionalne pododbore vojaškega štaba.

Mirovne operacije so uporabljene za preprečevanje in obvladovanje sovražnosti, doseganje popuščanja in prenehanja sovražnosti med državama ali znotraj države z nenasilno intervencijo tretje strani, ki je mednarodno vodena in organizirana, ob uporabi večnacionalnih vojaških sil, policije in civilistov z namenom, da se ponovno vzpostavi in vzdržuje mir. (definicija International Peace Academy v Vegič, 1994)

Za izvedbo mirovni operacij ni predvidenih splošnih pravil, zato se način izvajanja vedno znova prilagaja nastalim razmeram. V praksi pa je očitnih nekaj osnovnih načel mirovni operacij kot načelo privolitve ali zahteve za namestitev mirovni sil, načelo nepristranskosti, zagotavljanje podpore mirovni silam, ter neuporaba sile s strani mirovni sil.

Tem načelom Goulding dodaja še dve, ki se prvenstveno dotikata samih oboroženih sil OZN. To je Mednarodna narava delovanja mirovni sil ter delovanje nacionalni čet v okviru večnacionalni mirovni sil (Goulding v Grizold, 2000: 201).

Mirovne operacije so do sedaj razvile tri temeljne oblike :

- Mirovno opazovanje; opazovalci OZN, poslani na krizna žarišča posredujejo informacije o dejstvih na kriznem žarišču generalnemu sekretarju in preko njega varnostnem svetu.
- Posredovanje in vzpostavitev prejšnjega stanja; vključuje vojaške in diplomatske funkcije mirovne posredovanja, poleg tega pa tudi posredovanje socialne in gospodarske pomoči.
- Posredovanje sil OZN; mirovna dejavnost sil OZN z namenom preprečevanja nadaljevanja konflikta, zagotovitve prekinitve ognja, vzpostavitev demilitariziranih območij ter preprečitev zunanje intervencije.

V skladu z novo nastalimi spremembami, ki jih je prinesel konec hladne vojne, kar je pomenilo prenos krizni žarišč v notranjost države (etnični in notranji konflikti), je v dokumentu OZN " Agenda for Peace" nekdanji generalni sekretar Boutros Ghali mirovne operacije razdelil v štiri kategorije, ki so se razvile v varnostne mehanizme ZN :

- Preventivna diplomacija; pomeni preprečevanje zaostrovanja nasprotovanj in konfliktov, preprečevanje prehajanja konfliktov v oborožene spopade in omejevanja teh konfliktov, ko pride do njih.
- Peacemaking ali vzpostavljanje miru; naj bi bila akcija, ki bi spravila sprte strani k sporazumu s pomočjo ukrepov predvidenih v šestem poglavju ustanovne listine OZN.
- Peacekeeping ali ohranjanje miru; naj bi pomenil navzočnost OZN na območju konflikta ob soglasju vpletenih strani ter vključuje vojaško, policijsko in civilno osebje, ki deluje za OZN.

- Peacebuilding ali graditev miru; gre za ustvarjanje političnega, gospodarskega in socialno-psihološkega okolja v prid utrjevanja miru. Gre predvsem za metodo utrjevanja že doseženega miru ali pa metodo za preprečevanje konfliktov, še preden pride do njih.

Zapletenost in mnogovrstnost nalog, ki jih mirovne sile opravljajo so spremenile vlogo in poslanstvo mirovnih sil OZN, mirovne operacije pa so postale kompleksne narave. Mirovne operacije se med seboj razlikujejo tako glede na naloge kot na svojo vlogo. (glej Grizold, 2000: 203)

3.2.2.4. Regionalni dogovori

VIII poglavje UL OZN omogoča regionalnim organizacijam ali ustanovam delovanje za doseganje mirnega reševanja sporov.

52. člen potrjuje obstoj regionalnih dogovorov ali ustanov namenjenih reševanju zadev, ki se nanašajo na mednarodni mir in varnost in so primerne za regionalne akcije. Pogoj »priznanja« je združljivost ciljev regionalnih dogovorov z cilji in načeli OZN. Vse članice OZN, ki so tudi članice takšnih dogovorov ali ustanov, naj regionalne spore skušajo razrešiti v okviru regionalnih dogovorov, preden jih predložijo Varnostnem svetu.

53. člen pa je pomemben, ker daje Varnostnem svetu pravico uporabe regionalnih organizacij ali dogovorov, da bi le te izvedle prisilno akcijo pod vodstvom varnostnega sveta in z njegovimi pooblastili.

Ker sta v osmem poglavju omenjena dva izraza in sicer regionalni dogovori in regionalne agencije oz. ustanove, sta Schweitzer in Hummer opredelila varnostne organizacije zasnovane na podlagi osmega poglavja kot skupnost držav ali mednarodnih organizacij, katerih cilj v skladu z UL OZN je ohranjanje mednarodnega miru in varnosti pod nadzorom in znotraj OZN. Članstvo v teh organizacijah je številčno manjše kot število članstva v univerzalni organizaciji, temelji pa na ozemeljski povezanosti. Območni dogovori ali ustanove so usmerjeni v delovanje znotraj samih sebe v nasprotju s sistemi kolektivne samoobrambe predvidenih v 51. členu UL OZN, ki so navzven usmerjeni. (Simma v Grizold, 2000:206)⁸

⁸ Literatura soglasno podeljuje status regionalnih organizacij OAS, OAU, Arabski ligi in OVSE. Organizacije, ki pa so zasnovane na 51. členu UL OZN, torej na pravici članic OZN do kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada, dokler VS ne sprejme potrebnih ukrepov, pa so NATO, WEU/EU in ANZUS.

V ustanovni listini je izraženo pričakovanje po jasni hierarhiji, v kateri drži OZN primat za uradno dovoljenje akcij regionalnih organizacij, ki se nanašajo na mednarodni red in mir. Antagonizem, ki ga jasno izraža UL OZN se kaže v dveh nasprotujočih si dejstvih:

- osmo poglavje določa, da lahko kolektivne akcije izvajajo regionalne organizacije po predhodnem dovoljenju varnostnega sveta.
- 51 člen pa zagotavlja državam znotraj regij, da lahko uporabijo pravico do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada po njihovi lastni presoji, dokler varnostni svet ne sprejme potrebne ukrepe za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.

Nejasnost, ki jo lahko zasledimo, pušča odprtih več vprašanj, ki se nanašajo na odgovor ob ogrožanju mednarodnega miru in varnosti. Tako na primer takojšnji odgovor ob zunanjem napadu predpostavlja tako v korist avtonomnega regionalnega odgovora kot v korist zunanje potrditve odgovora varnostnega sveta OZN. Če predpostavljamo, da takojšnji odgovor bazira na 51 členu, kolektivna samoobramba lahko dobi najbolj ekstremne in nasilne razsežnosti odgovora na napad.

Takšne akcije bi bolje »upravičili« sistemi kolektivne obrambe kot sistemi kolektivne varnosti. Nadalje se regionalne organizacije same definirajo v skladu z UL OZN, vendar vedno ne razumejo najbolje omejitve v njihovi pristojnosti, ki zadevajo spore, ki potencialno ogrožajo mednarodni red in mir. Čeprav osmo poglavje potrjuje pristojnosti regionalnih organizacij, pa nikjer ne določa kakšni ukrepi bi bili primerni za reševanje. Osmo poglavje le nakazuje da regionalne organizacije ne smejo izvesti akcij »uveljavljanja miru« brez privolitve varnostnega sveta. Čeprav ustanovna listina predvideva ukrepe za mirno reševanje sporov, pa ne vsebuje okvirnih smernic za vodenje ali omejevanje akcij regionalnih organizacij v zadevah, v katerih varnostni svet ne sodeluje.

Nejasnosti o vlogi regionalnih organizacij v UL OZN so najbolj očitne v dejstvu, da imajo kljub superiornosti vloge varnostnega sveta, regionalne organizacije v nekaterih primerih večjo uporabno operabilno sposobnost. Ustanovna listina je v tem pogledu slabo prirejena. Vsakršno zanašanje OZN na regionalne organizacije povzroča normativne probleme, ki segajo preko nejasnosti formalnih institucionalnih vlog. (Weiss, 1998:236)

Poročilo Dnevni red za mir (Agenda for Peace), ki ga je leta 1992 napisal in leta 1995 dopolnil nekdanji generalni sekretar OZN Boutros Ghali, je pomenil pomemben premik v priznanju regionalnih organizacij. V njem priznava številne slabosti OZN, kot so finančne težave in pomanjkanje človeških zmogljivosti. Zaradi teh dejavnikov je predlagal poglobitev

sodelovanja z regionalnimi varnostnimi organizacijami, kar naj bi olajšalo delo varnostnega sveta ter prispevalo k sodelovanju, soglasju in demokratizaciji v mednarodnih odnosih. Poleg naštetega je tudi zapisal, da se povečanje aktivnosti odraža na preobremenjenosti OZN, kar organizacijo sooča s finančnimi problemi, saj se članice ne držijo poravnavanja svojih obveznosti.

Samo v letu 1996 je bila organizacija s svojimi aktivnostmi obremenjena za 3,5 milijarde dolarjev stroškov, kar pomeni trikratni proračun OZN. Nesorazmernost med povpraševanjem in ponudbo, ki jo spremljajo finančni problemi, kaže na strateško preobremenjenost organizacije. (Weiss, 1998:xi)

Zaradi te preobremenjenosti je OZN skušala prenesti v skladu z logiko osmega poglavja UL OZN svoje odgovornosti regionalnim dogovorom. Teoretično so regionalni dogovori bolj zaželeni zaradi treh razlogov:

- teritoriji in ekonomije držav regionalnih dogovorov so najbolj prizadeti z konfliktom;
- bolje razumejo lokalno kulturo in strani v sporu, zato so lahko bolj učinkoviti;
- njihovo delo ni preplavljeno z vsakim globalnim problemom, zato se lahko bolje osredotočijo na sam konflikt;
- s stališča opravljanja dodeljenih nalog, so se le ti izkazali za bolj fleksibilne, pripravljene, dovezne in stroškovno bolj učinkovite kot so institucije ZN. Zaradi sposobnosti, da se dokopljejo do bistva problema lahko prilagodijo svoje aktivnosti v nasprotju z splošno ali masovno aktivnostjo ZN. (Weiss, 1998:xi)

Poleg naštetega, je odziv regionalnih organizacij lahko veliko hitrejši, v nasprotju možnimi zapleti, ki jih lahko povzroči ideološko ali politično nesoglasje med članicami varnostnega sveta OZN.

Praktično sodelovanje med univerzalno organizacijo oz. OZN in regionalnimi organizacijami in dogovori so pokazali, da se ne more opredeliti splošnih postopkov in pravil sodelovanja. Sodelovanje se zato od primera do primera razlikuje, kar je predvsem odvisno od sposobnosti regionalnih organizacij za samostojno reševanje primerov, razpoložljivih sredstev, načinov organiziranja, načinov odločanja ter primernosti mehanizmov regionalnih organizacij in možnosti uporabe le teh za reševanje konfliktov. Čeprav pravila sodelovanja niso določena, pa naj bi le to temeljilo na načelih sodelovanja, ki zajemajo upoštevanje primata OZN, prisotnost mehanizmov posvetovanja med organizacijama, točno določeno delitev dela med organizacijama, ter složnost pri reševanju možnih nastalih problemov med organizacijama.

Ghali je v svoji analizi izpostavil pet oblik sodelovanja z regionalnimi organizacijami:

- konsultacije ali izmenjava mnenj o možnih načinih rešitve konfliktov,
- diplomatska podpora, ki naj bi zajemala tehnično podporo Združenim narodom in diplomatske pobude regionalnih organizacij v konfliktu,
- operativna podpora oz. podpora z vojaškimi silami,
- skupna razmestitev sil,
- skupne operacije.

3.3. ORGANIZACIJA SEVERNOATLANSKE POGODBE - NATO

S Severnoatlantskim sporazumom, podpisanim v Washingtonu 4. aprila 1949, je nastalo zavezništvo desetih evropskih in dveh severnoameriških neodvisnih držav. Namen ustanovitve vojaške zveze je bil odvrnitev oborožene agresije na eno ali več podpisnic, če pa bi do oborožene agresije kljub temu prišlo, pa je zavezništvo predvidevalo izvedbo skupnega in usklajenega obrambnega sodelovanja. Sporazum predvideva tudi sodelovanje držav članic na drugih področjih tako na političnem, ekonomskem, kot na znanstvenem in kulturnem področju.

Med leti 1952 in 1982 so se Zavezništvu pridružile še štiri evropske države, tako da je število članic naraslo na 16. S sprejemom Češke republike, Madžarske in Poljske 12. marca 1999 pa se je število članic povečalo na 19⁹.

Severnoatlantski sporazum je sestavljen v duhu ustanovne listine Združenih narodov, iz katere črpa svojo legitimnost. Kljub temu, da bi zvezo lahko uvrstili med regionalne varnostne organizacije, pa zvezi do danes s strani OZN ni bil podeljen status regionalnega dogovora v skladu z osmim poglavjem UL OZN. Prvi člen sporazuma določa, da se bodo članice v mednarodnih odnosih vzdržale groženj s silo in drugih dejanj, ki bi bila v neskladju z UL OZN. V primeru meddržavnega spora pa se bodo članice posluževale mehanizmov za mirno reševanje sporov. Primat OZN na področju mednarodnega miru in varnosti je priznan v 7 členu, ki pravi da ima v tovrstnih zadevah Varnostni svet OZN glavno odgovornost ter poudarja, da celoten sporazum ne nasprotuje določilom UL OZN.

⁹ Trenutno članstvo zajema naslednje države: Belgija, Češka, Danska, Francija, Grčija, Islandija, Italija, Kanada, Luksemburg, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Španija, Turčija, Velika Britanija in ZDA.

Peti člen sporazuma se nanaša na pravico do kolektivne samoobrambe, kot jo opredeljuje Ustanovna listina ZN v svojem 51 členu, kar je temelj kolektivne obrambe kot osnova delovanja zavezništva.

Struktura NATA

Organizacijo sestavljajo tako politične kot vojaške strukture. Med pomembnejšimi na varnostnem področju so (Grizold, 2000:221):

- **Severnoatlantski svet**; je najvišje telo za odločanje in forum za posvetovanje. Sestavljen je iz stalnih predstavnikov držav članic, sestaja pa se tudi na ravneh zunanjih ministrov ali predsednikov vlad držav članic. Sprejete odločitve ni možno preglasovati, saj so izraz kolektivne volje.
- **Generalni sekretariat**; je odgovoren za usmerjanje in pospeševanje procesa posvetovanja in odločanja v zvezi. Je tudi uradni predstavnik v stikih z javnostjo ter glavni glasnik zveze tako med članicami, kot v mednarodnih odnosih. Sestavljajo ga predsedniki Severnoatlantskega sveta, Odbora za obrambno načrtovanje, Skupine za jedrsko načrtovanje ter častni predsednik drugih visokih odborov.
- **Mednarodni sekretariat**; glavna naloga je pripravljanje razprav in posvetovanj med članicami ter sprejem potrebnih akcij za izvajanje odločitev. Podrejen je organom in telesom Zveze, sestavljen pa je iz osebja držav članic Nata.
- **Odbor za obrambno načrtovanje**; ukvarja se z zadevami povezanimi z skupnih obrambnim načrtovanjem ter obrambnimi zadevami. Predstavlja vodstvo za vojaške oblasti na področjih, ki ni zadeva Severnoatlantskega sveta. Sestavljajo pa ga stalni predstavniki držav članic (razen predstavnika Francije, ki ni zastopana).
- **Vojaški odbor**; je najvišja vojaška oblast podrejena politični oblasti zveze. Sestavljen je iz načelnikov štabov držav (ali državnih vojaških predstavnikov članic). Njegova naloga je zagotavljanje smernic delovanje glavnima vojaškima poveljstvoma zveze (Zvezno poveljstvo Evrope – SACEUR ter Zvezno poveljstvo Atlantika- SACLANT) ter dajanje priporočil političnim oblastem zveze v zvezi z ukrepi za skupno obrambo na območju zveze Nato. Podrejen ji je tudi regionalna načrtovalna skupina Kanade in ZDA.
- **Mednarodni vojaški štab**; podpira delo vojaškega odbora.
- **Združena vojaška sestava**; ali integrirana vojaška struktura, katere naloga je zagotoviti organizacijski okvir za obrambo v izrednih razmerah. Je mreža vojaških

poveljstev, ki v izrednih razmerah poveljujejo silam vojaškim zveze. V miru zagotavlja osnovo za skupne vaje oboroženih sil držav članic ter sodelovanje na različnih vojaških področjih.

- **Skupina za jedrsko načrtovanje**; služi kot posvetovalno telo o zadevah, ki se nanašajo na vlogo jedrskih sil v varnostni in obrambni politiki Nata.
- **Drugi odbori** pristojni za specifična področja.

3.3.1. Vojaški del NATA – struktura in proces odločanja

Kot omenjeno, je na čelu vojaškega dela zveze vojaški odbor. Temu je podrejena integrirana vojaška struktura, ki se deli na dva območna poveljstva za Evropo in za Atlantik. Vojaška struktura ima naslednjo razdelitev (Nato Handbook, 2001):

- Vrhovno zavezniško poveljstvo Evrope (SACEUR)
- zavezniško poveljstvo Evrope(ACE)
 - zavezniške sile severne Evrope (AFNORTH)
 - zavezniške sile južne Evrope (AFSOUTH)
 - podrejeni štabi in poveljstva SACEUR-u
 - štab zračnega protinapada(RF(A)S)
 - sile za zračno zgodnje opozarjanje (NAEWF)
 - sile za hitro posredovanje (ARRC)
 - pomorske sile
 - mobilne sile (AMF)
- vrhovno zavezniško poveljstvo Atlantika (SACLANT)
- zavezniško poveljstvo Atlantika (ACLANT)
 - Regionalno poveljstvo vzhodnega Atlantika (RHQ EASTLANT)
 - pomorske atlantske sile (STANAVFORLANT)
 - Regionalno poveljstvo zahodnega Atlantika (RHQ WESTLANT)
 - Regionalno poveljstvo južnega Atlantika (RHQ SOUTHLANT)
 - Udarne atlantske pomorske flote (STRIKFLTLANT)
 - podmorniško združeno atlantsko poveljstvo (SUBACLANT)
 - SACLANT podmorski raziskovalni inštitut (SACLANTCEN)
- Regionalna načrtovalna skupina Kanade in ZDA (CUSRPG)

Poveljnika vrhovnih atlantskih poveljstev sta pristojna za pripravo obrambnih načrtov, izbor in pripravljenost potrebovanih vojaških sil ter za svetovanje političnim in vojaškim oblastem Nata. Kot bojna poveljnika pa sta pristojna za obrambo območja, ki ga nadzorujeta.

Zavezniške vojaške sile so sestavljene iz t.i. stalne sestave in sestave po potrebi. Stalna sestava zajema majhne vojaške štabe v različnih poveljstvih, nekaj manjših operativnih enot, ki se ukvarjajo z upravljanjem sistema zvez, zračno obrambo ter nadzorom zračnega prostora. Sile, ki se sestavijo po potrebi pa zajemajo oborožene sile članic zavezništva in so razpoložljive pod točno določenimi pogoji in postopki, za katere se vnaprej dogovorijo države članice.

Vojaške sile Nata vedno delujejo na osnovi odločitev, ki jih sprejeme Severnoatlantski svet, kot najvišji organ zveze. Sile delujejo na podlagi odobrenih operativnih načrtov, le ti pa so del zavezniškega sistema kriznega upravljanja (crisis management).

Sistem kriznega upravljanja zajema:

1. Nabor preventivnih ukrepov; je dokument, ki zajema vrsto političnih, ekonomskih in vojaški preventivnih ukrepov za preprečevanje kriz.
2. Katalog vojaških opcij; je priročnik v katerem so navedene možni vojaški ukrepi v začetni fazi potencialne krize širših razsežnosti, ki bi se lahko končala s političnimi sredstvi. Primer uporabe teh opcij je bil v zavezniških operacijah na Kosovu.
3. Sistem opozarjanja; je sestavljen iz treh sklopov. Prvi zajema ukrepe na različnih področjih delovanja zveze, kar omogoča, da so vsa področja ustrezno pripravljena. Drugi sklop zajema predvsem defenzivne vojaške ukrepe za preprečevanje nepričakovanega napada na države članice. Tretji pa ukrepe, ki omogočajo prehod vojaških sil iz stanja pripravljenosti v dejansko uporabo.
4. Vojaške sile in sistem operativnega načrtovanja; koncept neke operacije izdelata vrhovni poveljstvi na podlagi predhodno priporočenih smernic s strani Vojaškega odbora, le ta pa koncept tudi potrdi. Koncept mora soglasno odobriti tudi politični del, Severnoatlantski svet, na podlagi odobritve pa poveljstvi izdelata še operativni načrt uporabe vojaških sil – OPLAN. Le ta mora biti ponovno potrjen z vojaške in politične strani zavezništva, da bi se predvidena vojaška operacija v končni fazi pričela.
5. Pravila delovanja vojaških sil (rules of engagement). (Kosirnik, 2001).

3.3.2. NATO po koncu hladne vojne – preoblikovanje zavezništva

S koncem hladne vojne, ki je dobra štiri desetletja opredeljevala vlogo zavezništva in njegove naloge, je bila zveza NATO podvržena mnogim spremembam. Namen preoblikovanja zavezništva po koncu hladne vojne in po koncu razdeljene Evrope, je bil ustvariti višjo stopnjo sodelovanja in medsebojnega zaupanja na evropskem območju.

Z Londonsko deklaracijo leta 1990 se je Nato odločil dokončno preoblikovati izživet koncept velikih vojaških operacij in strategijo povračilnega udara v koncept varnosti, ki je zajemal poudarek na dejstvu, da varnost ni odvisna zgolj od vojaške dimenzije, marveč tudi od diplomatskega in političnega sodelovanja v evropskem prostoru.

Leta 1991 je bila sprejeta Rimska deklaracija o miru in sodelovanju, katera je spremenila strateški koncept zveze. Poleg potrditve, da je temeljno poslanstvo zveze zagotavljanje varnosti članic, pa so v njej zajeta spoznanja, da zvezi ne grozi več napad s strani članic Varšavskega sporazuma s katerimi obstaja kooperativno razmerje, vendar na podlagi le tega še vedno upoštevajo sovjetsko vojaško moč, zaradi katere je potrebno ohraniti tako individualno kot kolektivno obrambno sposobnost članic zveze.¹⁰

Na vrhunskem zasedanju Nata v Madridu leta 1997 se je strateški koncept zveze znova preoblikoval. Najpomembnejše je bilo povabilo za sprejetje treh novih članic v zvezo, in sicer Poljski, Madžarski ter Češki, ki naj bi nemudoma pričele s pristopnimi pogovori s ciljem, da postanejo polnopravne članice zveze. Deklaracija je prav tako prepoznala razvoj evropske varnostne arhitekture h kateri naj bi prispevalo tudi zavezništvo in bo tudi naprej vodilno v tem procesu.

Sprejeta je bila Madridska deklaracija o evro-atlantski varnosti in sodelovanju, ki je poudarila tudi skupni strateški interes EU in Nata v Evropi, sodelovanje zveze z WEU in OVSE, krepitev sodelovanja na političnem, vojaškem, ekonomskem ter drugih področjih z namenom razvoja evropskega varnostnega prostora, ter večjem pomen Nata pri zagotavljanju vojaških in nevojaških razsežnosti evropske varnosti v okviru katerega naj bi se tudi ohranila vloga ZDA v Evropi. (Grizold: 2000)

¹⁰ Posledično s sprejetjem novega strateškega koncepta, se je ukinilo Zavezniško poveljstvo za Rokavski preliv, pričel pa se je tudi proces preoblikovanja oboroženih sil članic, ki je zajemal krčenje velikosti sil ter oblikovanje nove strukture skupnih vojaških sil zavezništva. Rimska deklaracija je prav tako s strani Nata potrdila možnost grajenja nove evropske varnostne arhitekture, ki naj bi temeljila na soobstoju že obstoječih varnostnih integracij na evroatlantskem območju (WEU, EU, Svet Evrope, OVSE in NATO). Poleg tega pa se je z deklaracijo ustanovil tudi Severnoatlantski svet za sodelovanje, ki je urejal kooperativne odnose z vzhodno Evropo in nekdanjo Sovjetsko zvezo.

Pri preoblikovanju zveze pa je najnovejše zasedanje v Washingtonu leta 1999 dejansko prineslo največ sprememb v strukturi in delovanju zveze.

Pričakovano povabilo zveze za širitev članstva je bilo tokrat umaknjeno kot točka dnevnega reda, kar je pustilo države kandidatke v popolni negotovosti, dokler naj bi zveza dokončno pojasnila svoja stališča glede širitve, predvidoma najkasneje do novembra 2002. V zvezi z pričakovano širitvijo je bil na zasedanju sprejet akcijski načrt, ki naj bi kandidatkam za članstvo s programom aktivnosti, pomagal pri pripravah na morebitno članstvo v zvezi. Na zasedanju v Pragi je Nato povabil v zvezo sedem novih držav (Bolgarijo, Estonijo, Litvo, Latvijo, Slovaško, Slovenijo in Romunijo).

Spremenjen strateški koncept zveze je zajel spremembo vloge zveze, poleg že obstoječe vloge zagotavljanja varnosti članicam s političnimi in vojaškimi sredstvi po 5 in 6 členu Washingtonskega sporazuma, je zajel tudi pomembno ugotovitev, da utegnejo na varnost zaveznitva vplivati tudi druge grožnje širših razsežnosti, vključno s terorističnimi dejanji, sabotajami in organiziranim kriminalu ter motenje pretoka življenjsko potrebnih sredstev.

Poleg navedenih ugotovitev so v novi strateški zasnovi zaveznitva tudi prepoznali potencialne nevarnosti ki jih prinašajo politične, ekonomske in socialne težave v nekaterih državah Evroatlantskega prostora.

» Etnična in verska nasprotja, ozemeljski spori, neuspeh pri izvedbi reform, nespoštovanje človekovih pravic in razpad držav, so potencialne nevarnosti, ki bi utegnile pripeljati do lokalne ali celo regionalne nestabilnosti.« (The Alliance's Strategic Concept, 1999: člen 20)

Nova strateška zasnova vnaša pomembno prvino, ki omogoča zvezi Nato politično in vojaško posredovanje v državah na evroatlantskem območju, če bi se v njih sprožili veliki notranji pretresi in spopadi (člen 25).

Nato naj bi v prihodnosti svoje poslanstvo uveljavljal s pomočjo petih temeljnih varnostnih nalog:

1. Zagotavljanje varnosti članicam ter prispevanje k stabilnosti v širšem evroatlantskem prostoru.
2. Nato še naprej ostaja ključni transatlantski forum za posvetovanje in usklajevanje med zaveznicami glede varnostnih problematik.
3. Odvračanje in obramba članic pred kakršnim koli napadom.

4. Na podlagi konsenza in odvisno od primera bo zveza pripravljena sodelovati pri preprečevanju konfliktov ter bo tudi aktivno sodelovala pri kriznem upravljanju.
5. Zveza bo podpirala partnerstvo, dialog in sodelovanje z drugimi državami v evroatlantskem prostoru, kar bo pripomoglo k večji transparentnosti, medsebojnemu zaupanju ter skupnem sodelovanju v vojaški operacijah pod vodstvom Nata. (Kosirnik, 2001: 17)

Nove smernice delovanja povzročajo potrebo po preoblikovanju vojaškega dela zveze. Vojaške sile zavezništva bodo morale biti sposobne, poleg zagotavljanja kolektivne varnosti in obrambe, sodelovati v operacijah t.i. kriznega odziva. Poleg tipičnih vojaških nalog bodo morale biti usposobljene tudi za naloge preprečevanja konfliktov, mirovnih operacij ter humanitarnih katastrof.

V skladu z novimi nalogami pa se bodo vojaške sile primorane oblikovati v operativno in strateško učinkovite in mobilne sile. Sile za hitro posredovanje se bodo po novem imenovalе sile visoke pripravljenosti (high readiness forces), ki bodo morale biti sposobne bodisi hitrega posredovanja za potrebe kolektivne varnosti, ali pa hitre vključitve v operacije kriznega odziva.

3.3.2.1. Program Partnerstvo za mir

Program partnerstvo za mir je bil sprejet na vrhunskem zasedanju Severnoatlantskega sveta v Bruslju, leta 1994. V okviru preoblikovanja je zveza NATO sklenila praktično partnerstvo z mnogimi državami nečlanicami z namenom ustvariti bolj pregledno Evropo, v kateri bi se zmanjšala možnost za nesporazume in nezaupanje.

K programu PzM lahko pristopijo izrecno le vse države članice OVSE, ki seveda niso članice NATA. Program omogoča kooperativne vojaške odnose držav partneric z zvezo NATO. S tem je mišljeno na skupne vojaške vaje, partnericam je omogočeno sodelovanje v operacijah zveze NATO, izmenjavo informacij na vojaško obrambnem področju, itd. PzM zagotavlja tudi razvidnost obrambnega načrtovanja ter nadzor nad oboroženimi silami držav partneric, ter najpomembnejše, skuša zagotoviti dolgoročni razvoj oboroženih sil partnerskih držav, da bi bile sposobne za skupno sodelovanje z vojaškimi silami držav članic NATA.

PzM je stalen element v evropski varnostni arhitekturi. Dvoletni program, v katerem sodelujejo članice in države partnerice obsega več kot 2000 dejavnosti, od obsežnih vojaških vaj do manjših delavnic; PzM zajema tako rekoč vsa področja Natovih dejavnosti.

Posamezne države iz programa PzM izberejo tiste dejavnosti, ki podpirajo njihovo nacionalno politiko in ustrezajo njihovim specifičnim zahtevam ter so v skladu z njihovimi finančnimi sredstvi (saj morajo partnerske države svoje sodelovanje v dejavnostih PzM same financirati), v procesu "samoizbire", ki je eno od ključnih načel tega programa.

Leta 1997 se je Zveza Nato odločila, da okrepi program PzM s tem, da mu dodeli bolj operativno vlogo, poskrbeli so za večjo vključenost partneric v postopke odločanja in načrtovanja, ter za krepitev njegove vloge pri političnih posvetovanjih.

Evroatlantski partnerski svet (EAPC), ki vključuje 46 držav, vključno z državami članicami Nata, pa predstavlja politični okvir Partnerstva za mir (PzM) in forum za razpravo o vprašanjih v zvezi z varnostjo.

3.3.2.2. Evroatlantski partnerski svet

Evroatlantski partnerski svet (EAPC) je bil ustanovljen leta 1997, potem ko je nasledil Severnoatlantski svet za sodelovanje (NACC), je bil ustanovljen z namenom, da bi presegel dvojnost delovanja NACC ter PzM. Združuje 19 zaveznic in 27 partneric v forumu, ki omogoča redna posvetovanja in sodelovanje.

Sestaja se redno na ravni veleposlanikov ter ministrov za zunanje zadeve in obrambo. Po potrebi se lahko srečujejo tudi voditelji držav in predsedniki vlad vseh 46 držav članic, kot so se sestali aprila 1999 v Washingtonu. Vrh EAPC v Washingtonu je bila priložnost za odprte razprave med voditelji držav članic o sodelovanju na področju varnosti v 21. stoletju. Dejavnosti EAPC temeljijo na dveletnem akcijskem načrtu, ki je osredotočen na posvetovanja in sodelovanje pri vrsti političnih zadev ter zadev povezanih z varnostjo, vključno z regionalnimi vprašanji, nadzorom nad oboroževanjem, mednarodnim terorizmom, ohranjanjem miru, obrambno-ekonomskimi vprašanji, načrtovanjem delovanja v sili, ter znanstvenimi in okoljskimi vprašanji.

3.4. EVROPSKA UNIJA – EU

Do leta 2000 je za varnostno obrambni vidik Evropske unije skrbela Zahodno Evropska Unija, ki je nastala s podpisom Bruseljskega sporazuma leta 1948. Pravno in politično zasnovo je WEU imela v Bruseljskem sporazumu, Pariškem sporazumu ter Rimski in Maastrichtski deklaraciji.¹¹

Splošni cilji WEU so bili: razvoj evropske integracije na načelih demokracije, osebnih svoboščin, ustavnosti in vladavine prava, sodelovanje pri skupinski samoobrambi in zagotavljanju mednarodne varnosti, zagotavljanje varnostnega vidika Evropske unije ter zagotavljanje vloge evropskega stebra Nata. (Bebler, 1996: 135)

Na začetku 90. let je Evropska unija sprožila proces, ki naj bi Evropi omogočil prevzeti večjo odgovornost za lastno skupno varnost in obrambo. Krepitev evropske varnostne in obrambne identitete (European Security and Defence Identity, ESDI) je postala tudi integralni del procesa prilagajanja Natovih političnih in vojaških struktur in postopkov.¹²

Evropska unija je leta 1991, po podpisu Maastrichtske pogodbe, Zahodnoevropsko unijo (WEU) opredelila kot neločljivo sestavino svojega razvoja. Zadolžila jo je za pripravljanje in uresničevanje njenih odločitev in ukrepov na obrambnem področju. Tudi Nato je potrdil svojo podporo razvoju Evropske varnostne in obrambne identitete znotraj zavezništva in privolil, da bo dal svoje sile in sredstva na voljo za izvajanje operacij WEU.

¹¹ **Bruseljski sporazum** je v petem členu opredelil načelo kolektivne samoobrambe v skladu z 51 členom UL OZN. Druge določbe obsegajo zavezo članic k sodelovanju na ekonomskem, družbenem in kulturnem področju. **Pariški sporazum** je leta 1954 spremenil Bruseljski sporazum. Po podpisu sporazuma s strani Zvezne republike Nemčije in Italije je prinesel preimenovanje takrat še organizacije Bruseljskega sporazuma v Zahodno Evropsko unijo, ter spremenil nekatera določila. Pomembneje se je poudaril pomen procesa evropske integracije, prinesel pa je tudi ustanovitev parlamentarne skupščine WEU, ter okrepitev vloge Sveta WEU, ki je dobil odločevalno moč.

Rimska deklaracija je leta 1984 ponovno preučila politične cilje organizacije, ter pričela institucionalne reforme.

Najpomembnejša pa je **Maastrichtska deklaracija** (leta 1991), ki je opredelila vlogo WEU in njene odnose z EU in Natom. WEU se je na temelju te deklaracije pričela razvijati kot obrambna prvina Evropske unije, pričelo pa se je pospeševanje sodelovanja z EU ter razvijanje skupne obrambne politike v EU.

Zavezništvo je v sodelovanju z WEU razvilo postopke za sodelovanje med organizacijama pod pokroviteljstvom Severnoatlantskega sveta in Sveta WEU.

Kot pomemben premik v pričetku procesa integracije WEU v EU, lahko vzamemo že Amsterdamski sporazum iz leta 1997, ki je nakazal, da je WEU integralni del razvoja Evropske unije. S sporazumom je WEU zagotovila EU dostop do svojih operabilnih zmogljivosti, predvsem v smislu Petersburških nalog¹³. Nadalje se je določilo, da bo WEU podpirala obrambne vidike skupne zunanje in varnostne politike EU. Evropska unija pa naj bi pospeševala institucionalno sodelovanje z WEU, z odprto možnostjo integracije WEU v EU, če se bo Evropski Svet tako odločil. Kar se je tudi zgodilo.

Proces integracije WEU v EU se je pravzaprav končal na srečanju Sveta ministrov WEU ter Sveta zunanjih ministrov EU v Marseillu novembra 2000. Glavni namen tega srečanja je bil opredeliti nadaljnjo vlogo WEU in sprejeli so odločitev, da se aktivnosti in zmogljivosti WEU na varnostnem področju vključijo v Evropsko unijo. To odločitev je potrdil tudi Evropski Svet na srečanju v Nici, ko je sprejel odločitev, da EU od WEU prevzame funkcijo kriznega managementa.

V Marseillu je Svet Ministrov WEU sprejel Marseillsko deklaracijo, v kateri je zapisano, da bo WEU nadalje obstajala v smislu 5 člena Bruseljske pogodbe, torej za potrebe zagotavljanja kolektivne obrambe. V ta namen bo v funkciji ostala **skupščina WEU**, poleg nje pa še zahodnoevropska skupina za nazor nad oboroževanjem (WEAG).

Skupščina WEU je sestavljena iz predstavnikov nacionalnih parlamentov članic. Razpravlja o problemih, ki izvirajo iz spremenjene Bruseljske pogodbe in je edino evropsko parlamentarno telo, ki brez pooblastila razpravlja o vprašanih varnosti in obrambe Evrope. Neposredno podrejeni so ji specializirani odbori.

¹² Ta proces se je odvijal na temelju odločitev Evropske unije, sprejetih z Maastrichtsko pogodbo iz leta 1991 in z Amsterdamsko pogodbo iz leta 1997, ter odločitev zavezništva Nato, sprejetih na vrhunskih srečanjih v Londonu leta 1990, v Bruslju leta 1994 in v Madridu leta 1997.

¹³ **Petersburške naloge** so opredeljene z Petersburško deklaracijo, leta 1992. Članice WEU so izrazile pripravljenost, da bi WEU za potrebe vojaških akcij, lahko nudili svoje konvencionalne sile. Naloge pa so bile opredeljene kot humanitarne in reševalne akcije, mirovne operacije (akcije ohranjanja miru-peacekeeping ter vzpostavljanja miru- peacemaking) ter akcije kriznega managementa. Članice WEU so tudi izrazile svojo podporo na področju zagotavljanja miru in varnosti v sodelovanju z OVSE ter varnostnim svetom OZN.

Na varnostnem področju sta pomembnejša obrambni odbor, ki preučuje stanje oboroževanja, razorožitve in stanje evropske varnosti, ter politični odbor, ki skupščini poroča glede političnih vprašanj evropske varnosti. (Grizold, 2000)

EU je na svojem Kölnskem vrhu junija 1999 sprejela Skupno Evropsko varnostno in obrambno politiko (CESDP), ki je pravzaprav dopolnilo že sprejete Skupne zunanje in varnostne politike (CFSP)¹⁴. Poudarjeno je tudi bilo, da NATO ostaja temelj kolektivne obrambe v Evropskem prostoru, vendar EU želi postati neodvisen steber skupne varnosti in obrambe v evropskem prostoru.

Sprejem CESDP je pomenil naslednje:

- Funkcije WEU s področja kriznega managementa so bile integrirane v EU;
- Petersburške naloge, ki opredeljujejo akcije kriznega managementa so sedaj vključene v Sporazum o Evropski uniji ;
- Za potrebe izvajanja CESDP je bilo potrebno ustanoviti politične in vojaške strukture EU.

V skladu s cilji Petersburških nalog, je morala EU razviti potrebne zmogljivosti in primerno strukturo organizacije, ki bo zagotovila učinkovit sistem odločanja v kriznem managementu. Za te potrebe se je na podlagi odločitev vrha EU v Kölnu in Helsinkih 1999 določila naslednja politično-vojaška struktura EU:

- Kot najvišji organ odločanja v zadevah CFSP ter CESDP je določen **Evropski svet**.

Stalni ali ad hoc posveti **Sveta za splošne zadeve**, na katerih bi prisostvovali tudi obrambni ministri članic, neposredno podrejeni Evropskemu Svetu z nalogo posredovanja njegovih odločitev ter splošnih usmeritev za izvedbo naloge.

¹⁴ Skupna zunanja in varnostna politika je bila sprejeta v okviru Sporazuma o Evropski uniji leta 1992. Glavni cilji so zaščita skupnih vrednost, temeljnih interesov in neodvisnosti EU; vsestranska krepitev varnosti EU in njenih članic; ohranitev miru in krepitev mednarodne varnosti; pospeševanje mednarodnega sodelovanja ter razvoj in utrditev demokracije, vladavine prava in spoštovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Mehanizmi odločanja v EU so medvladni. Evropski Svet določa splošne smernice CFSP, vse odločitve pa sprejme Svet ministrov EU soglasno. CFSP je celosten koncept, ki pokriva vsa področja zunanje in varnostne politike EU. (Grizold, 2000:288)

- **Politični in varnostni odbor EU**, ki je odgovoren za izvrševanje odločitev Evropskega Sveta. Izvaja politični nadzor ter strateško usmerja akcije EU, ter se ukvarja z vsemi vidiki CFSP.
- **Vojaški odbor EU**, ki je sestavljen iz petnajstih načelnikov generalštabov članic EU oz. visokih vojaških predstavnikov. Je najvišji vojaški organ EU. Njegova naloga je svetovanje in dajanje priporočil Političnemu in varnostnemu odboru, ter usmerjanje dela Vojaškega štaba EU.
- **Vojaški Štab EU** bo zagotavljal vojaško znanje potrebno za izvajanje EU operacij v smislu petersburških nalog. Zagotavljal bo tudi izvajanje nalog zgodnjega opozarjanja, strateškega planiranja in ocenjevanja situacij.

Odločitev o ustanovitvi vojaških organov temelji na sklepih helsinškega vrhunškega sestanka EU o vzpostavitvi vojaških zmogljivosti za posredovanje v humanitarnih in mirovnihih operacijah. EU bo na podlagi helsinških sklepov ustanovila enoto za hitro posredovanje, ki naj bi izvajala naloge kriznega managementa. Sestavljena naj bi bila vsaj iz 100 tisoč pripadnikov¹⁵, načrtuje pa se, da bo bila EU te sile sposobna napotiti na krizna žarišča v 60 dneh. Pri tem ne gre za oblikovanje skupne evropske vojske, temveč za dosego helsinških ciljev z namenom izboljšati nacionalne in večnacionalne sile, od katerih jih je večina že vključenih v Nato.

EU svoje obrambne sile torej še oblikuje. Večina članic EU še vedno vidi osrednje zagotovilo za svojo varnost v zvezi Nato oziroma v transatlantski povezavi med ZDA in Evropo.

Pomembno je tudi omeniti, kako namerava EU izvajati akcije kriznega managementa. Na Helsinškem vrhu sta bila izpostavljena dva modela:

Prvi je izvajanje operacij EU z zmogljivostmi in poveljstvi zveze Nato. Sodelovanje bi potekalo v skladu z odločitvami vrha Nata v Berlinu 1996 ter Washingtonskega vrha 1999.

Drugi pa izvajanje operacij brez pomoči Nata. V tem primeru bi se morala EU opreti na vojaške zmogljivosti svojih članic, ter sporazumno določiti poveljstvo in poveljnika operacije.

¹⁵ Na konferenci o prevzemanju obveznosti EU novembra 2000, so zunanji in obrambni ministri podpisali posebno deklaracijo v kateri so naslednje države izrazile svojo pripravljenost prispevati naslednje število pripadnikov nacionalnih OS: Nemčija 13500, VB 12500, Francija 12000, Italija 6000, Španija 6000, Nizozemska 5000, Grčija 3500, Avstrija 2000, Finska 2000, Švedska 1500, Belgija, Irka in Portugalska po 1000 ter Luxemburg 100. Poleg pripadnikov OS pa naj bi skupna zmogljivost EU obsegala tudi okoli 400 bojnih letal ter 100 vojaških ladij.

Cilj razvoja evropske obrambne identitete je sposobnost odzvati se na širok spekter izzivov in groženj, brez nepotrebne odvisnosti od ZDA. Večja evropska sposobnost in odzivnost naj ne bi pomenilo manj ameriške, temveč močnejše in bolj prožno zavezništvo Nata in EU. EU naj bi svoje pomanjkljivosti odpravila s pomočjo skupne evropske varnostne in obrambne politike.

3.5. ORGANIZACIJA ZA VARNOST IN SODELOVANJE V EVROPI – OVSE

OVSE (takrat še Konferenca o evropski varnosti in sodelovanju) je bila ustanovljena s podpisom Helsinške sklepne listine avgusta leta 1975. Listino je podpisalo 35 držav (Kanada, ZDA, vse evropske države razen Albanije in Sovjetska zveza). Listina je zagotovila normativni okvir delovanja in temelji na privrženosti večstrankarski demokraciji, človekovim pravicam, liberalnem ekonomskem sistemu in pravnem redu.

Listina vsebuje tri široka področja delovanja organizacije, znana kot »košarice« (an. baskets):

1. prva košarica zajema deset osnovnih načel OVSE ter smernice varnostnega sodelovanja, kateri temelji na sistemu prepletenosti ukrepov za grajenje oz. vzpostavitev zaupanja (confidence building measures - CBM), razoroževanja in mehanizmov za mirno reševanje sporov. Z razvojem ji je dodano področje človekovih pravic in reševanje problema terorizma.
2. druga košarica zajema okvire za ekonomsko, okoljevarstveno in znanstveno sodelovanje, poudarja pa ukinitve omejevanja trgovine, industrijsko sodelovanje in prosti pretok tehnologije.
3. tretja košarica pa se ukvarja s človeško dimenzijo, članice so se obvezale k sodelovanju o raznih humanitarnih vprašanjih, ki zvišujejo stopnjo človekovih pravic in spodbujajo medsebojne odnose.

Vloga OVSE je bila med hladno vojno predvsem v uveljavljanju notranjih in mednarodnih standardov in norm v državah članicah, po hladni vojni pa internacionalizacija liberalnih norm v bivših komunističnih državah ter nastanek sredstev za preprečevanje konfliktov in implementacija norm. Prizadevanja so pripomogla predvsem k razvoju homogene varnostne skupnosti in zorenju mednarodne skupnosti. (Adler, 1998: 126)

Pariška listina za novo Evropo, katere podpis velja za formalni zaključek hladnovojnega obdobja v Evropi, je bila sprejeta novembra 1990.

Listina je spremenila načela (demokracija, pravni red in človekove pravice) iz regionalnega kodeksa ravnanja, v normativno strukturo varnostne skupnosti. Pomembnost listine se kaže v tem, da je naglasila definicijo širše varnosti, ki zajema poleg vojaške varnosti tudi ekonomsko svobodo, socialno pravičnost, odgovornost za okolje, vse kot pomembne dejavnike, ki vplivajo na varnost neke države. Ker se je v času po sprejemu listine pričel v Evropskem prostoru proces razpada držav na več novih subjektov, seveda listina potencialnih nevarnosti teh procesov ni predvidela.

Nove grožnje so se pojavile v obliki notranjih konfliktov, etničnih in verskih trenj, katere so zamenjale dotedanje zastarele percepcije ogrožanja varnosti zaradi trenj med velesilami. Pariška listina je prav tako pomembna, ker je pomenila začetek institucionalizacije organizacije. Uvedeni so bili novi mehanizmi posvetovanja ter tri specializirane institucije (sekretariat, center za preprečevanje konfliktov in urad za svobodne volitve).

Z nastankom nove evropske varnostne situacije, se je OVSE morala, če je želela ohraniti kontinuiteto, ustrezno preoblikovati. Prvi korak v tej smeri je bil narejen na srečanju v Helsinkih, kjer je bil oblikovan dokument Izzivi za spremembo. Le ta je skušal organizacijo uvrstiti na pomembno mesto pri načrtovanju prihodnje evropske varnostne politike. V prvi vrsti, se je s sprejemom dokumenta OVSE definirala kot območna varnostna organizacija v smislu osmega poglavja OZN. Takšna opredelitev je odprla možnost sodelovanja z OZN pri vprašanih varnostnih akcij. Nadalje je dokument tudi nadaljeval proces institucionalizacije. Na konferenci Budimpešti, leta 1994, ko se je takrat še KVSE preimenovala v OVSE, vendar sami zaključki te konference niso pomembno vplivali na organizacijsko strukturo in smotre organizacije.

Organizacijska struktura OVSE najprej zajema najvišje organe odločanja:

Stalni svet – je glavni zakoniti organ odločanja.

Forum za varnost in sodelovanje – razpravlja in odloča o zadevah vojaške razsežnosti varnosti na področju OVSE, poseben poudarek je na ukrepih za vzpostavitev zaupanja in varnosti (CSBM).

Višji svet – osredotoča se predvsem na ekonomske in okoljske dejavnike, ki vplivajo na varnost regije OSCE. Poleg tega tudi pripravlja delo sveta zunanjih ministrov ter uresničuje odločitve vrhovnih srečanj predsednikov držav.

Vrhovna zasedanja – Predsedniki držav ali vlad članic OVSE se periodično sestajajo z namenom, da bi določili prioritete organizacije ter zagotovili usmeritve delovanja na najvišji politični ravni.

Svet zunanjih ministrov – je osrednji forum za politična posvetovanja. Sestaja se takrat, ko ni vrhovnih zasedanj, z namenom, da se preuči in pregleda dejavnosti organizacije ter sprejme ustrezne odločitve.

Nadalje pa organizacijska struktura zajema še telesa in institucije, ki odločitve izvršujejo:

Predsedujoči – Minister zunanjih zadev članice, ki se ga izvoli na letni bazi, je odgovoren za izvajanje akcij organizacije in koordinacijo aktivnosti. V pomoč mu je ministrska »trojka«, sestavljena še iz dveh zunanjih ministrov članic (zunanjega ministra prejšnje predsedujoče članice in bodoče predsedujoče članice).

Parlamentarna skupščina – sestavljena je iz preko 300 državnih poslancev članic OVSE, cilj pa je preko teh poslancev, zagovarjanje aktivnosti organizacije v nacionalnih parlamentih.

Sekretariat – pod vodstvom generalnega sekretarja zagotavlja operativno podporo organizaciji.

Urad za demokratične institucije in človekove pravice – je glavna institucija za pospeševanje in nadzor izvajanja človekovih pravic in demokracije na področju OVSE.

Visoki komisar za narodne manjšine – Poizkuša najti zgodnje rešitve ob (opozarjanje in posredovanje) etničnih napetostih, ki bi lahko vodile v kršitve miru in varnosti ali kako drugače omajale stabilnost v regiji.

Predstavnik za svobodo medijev – nadzoruje razvoj svobodnih medijev in opozarja na kršitve pravice svobode izražanja.

Spravno in arbitražno sodišče v Ženevi – ustanovljeno, da bi poravnalo spore med članicami, ki so podpisnice Konvencije o spravi in arbitraži znotraj OVSE.

Skupina za nadzor oboroževanja in izvajanje ukrepov za vzpostavitev miru in varnosti – predsedujoči organizacije je imenoval osebne predstavnike, ki nadzorujejo implementacijo določil Daytonskega mirovnega sporazuma.

OVSE ima izoblikovanih sedem funkcij, ki prispevajo k razvoju varnostne skupnosti v regiji:

1. Podpira in pospešuje politične dogovore in bilateralne in multilateralne sporazume med članicami, torej služi kot forum za diplomacijo,
2. Postavlja liberalne standarde oz. zagotavlja sredstva za podporo in uveljavljanje vrednot in standardov obnašanja med svojimi članicami,

3. Poizkuša ustaviti konflikte še preden se začnejo, ne glede na njihovo obeležje (humanitarno, etično, meddržavno,...)
4. Razvija mehanizme preventivne diplomacije, mirnega reševanja sporov, mehanizme zgodnjega opozarjanja ter kriznega upravljanja.
5. Skrbi za graditev zaupanja med državami z različnimi ukrepi (nadzor oboroževanja, vojaška odprtost, vojaška verifikacija, izmenjava informacij),
6. Podpira grajenje demokratičnih institucij in reforme ekonomskih trgov ter podpira novo nastale države,
7. Zagotavlja podporo pri vzpostavljanju prvotnega stanja institucij po konfliktu ter vzpostavljanju pravnega redu. (glej Adler, 1998 ter Grizold, 2000)

OVSE se pri svojih prizadevanjih h krepitvi varnostne skupnosti na svojem območju, ukvarja z vzpostavljanjem vojaškega zaupanja, z vprašanji o gospodarskem, ekološkem in ekonomskem sodelovanju. V ta namen se razvijajo in preizkušajo postopki za hitro odkrivanje in rešitev kriz ter preprečevanje konfliktov. Za nadzor svojih implementiranih načel na svojem področju uporablja poročevalne in opazovalne misije ter odposlance.

Med mehanizme za vzpostavitev in ohranjanje miru v okviru OVSE uvrščamo:

- Postopke OVSE za mirno reševanje sporov: pogajanje, ankete, posredovanja, sprava, arbitraža, sodna rešitev ali druga miroljubna sredstva. V osnovi gre za enaka sredstva, kot so določena z 33 členom UL OZN.
- Mehanizem za posvetovanje in sodelovanje glede nenavadnih vojaških dejavnosti ali Dunajski mehanizem¹⁶; bistvo tega mehanizma je, da lahko članica OVSE, ki ima pomisleke glede kakršnekoli neobičajne, vojaško pomembne dejavnosti, v kateri so udeležene konvencionalne vojaške sile na ozemlju druge članice v okviru nenačrtovanih dejavnosti zunaj kraja stacioniranja, o tej aktivnosti zahteva pojasnilo, odgovor nanj pa mora dobiti v roku 48 ur.
- Mehanizem za izmenjavo mnenj in sodelovanje v nujnih razmerah ali Berlinski mehanizem; gre za širši in splošnejši mehanizem, ki se nanaša na področje desetih načel Helsinške sklepne listine¹⁷ in je politične narave. Predvideva sodelovanje in posvetovanje vseh članic OVSE v težkih situacijah, ki bi lahko nastale na podlagi kršenja kakega od načel sklepnih dokumentov ali večjih incidentov, ki bi utegnili ogroziti mir, varnost in stabilnost.

- Humanitarni mehanizem; sproži se, če države menijo, da v eni od držav članic prihaja do resnih groženj ali kršitev človekovih pravic in ponuja možnost fizične prisotnosti opazovalcev OVSE v državi, ki domnevno krši človekove pravice tudi proti njeni volji. (glej Grizold:2000 272-283)

OVSE je razvila inovativne varnostne procese, ki nakazujejo nov model mednarodne varnosti, ki ga Adler poimenuje inside-out model¹⁸. Značilnosti tega modela, kar se tiče samega definiranja varnosti naj bi bile:

- **vsestranskost**; povezuje se klasične varnostne elemente z ekonomskimi, okoljevarstvenimi, kulturnimi dejavniki in dejavniki na področju človekovih pravic.
- **nedeljivost**; varnost ene države je neločljiva od varnosti drugih držav.
- **sodelovanje**; varnost bazira na zaupanju in sodelovanju, mirnem reševanju sporov in medsebojno utrjenim delom znotraj organizacije in z multilateralnimi organizacijami. (Adler, 1998 : 119)

Izpostavila bi še nekaj pozitivnih in negativnih strani OVSE. Prva pozitivna stran, je vsekakor nenadomestljiv prispevek organizacije pri odpravi hladnovojnih razmerij v Evropi. Druga, je prispevek organizacije h krepitvi zaupanja med članicami. Tretja je, da ima OVSE striktno obeležje kolektivne varnosti, in ni »naperjena« proti državam nečlanicam z določilom kolektivne samoobrambe. Pozitivno je tudi, da pravilo konsenza in načelo suverene enakosti članic zagotavljata precejšnjo politično podporo vsem odločitvam, ki jih OVSE sprejme.

Po drugi strani pa prav pravilo konsenza povzroča počasnost procesa odločanja, na drugi strani pa je tudi neizogibno dejstvo, da so sprejete odločitve pravno neobligatorne.

¹⁶ Dunajski mehanizem predhodno temelji na določilih helsinške sklepne listine, ki navaja sredstva, ki naj bi pripomogla h krepitvi zaupanja. Ta so predhodno obveščanje o velikih vojaških manevrih, predhodno obveščanje o drugih vojaških manevrih, predhodno obveščanje o večjih premikih enot ter izmenjava opazovalcev (v ta namen so v državah članicah ustanovljeni verifikacijski centri).

¹⁷ Helsinška sklepna listina kot deset temeljnih načel navaja: spoštovanje suverene enakosti, pravic in lastnih suverenosti, neuporaba grožnje s silo, nedotakljivost meja, spoštovanje ozemeljske celovitosti držav, mirno reševanje sporov, nevmešavanje v notranje zadeve, spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, enake pravice narodov in pravica narodov do samoodločbe, sodelovanje med državami ter izpolnjevanje mednarodnopravnih obveznosti.

¹⁸ Ta model naj bi bil aplikabilen na vse mednarodne organizacije, saj so značilnosti tega modela prisotne tako v skoraj vseh regionalnih organizacijah kot NATO, EU, ASEAN, OAS in drugih.

Mehanizmi in postopki v takšnih primerih ne predvidevajo drugačnih sankcij, kot politično prepričevanje ali pa političen pritisk, da bi se v končni fazi sprejeta odločitev upoštevala. Med negativne bi lahko uvrstili tudi šibko vodstveno strukturo, različnost varnostnih politik članic ter pravzaprav nizko javno razpoznavnost organizacije.

Panian izpostavlja tri možne ukrepe, ki bi lahko prispevali h krepitvi vloge OVSE:

- Sprememba načela soglasja s ciljem, da manjšina držav ne bi mogla ovirati večine pri skupnem ravnanju. Nobena država še vedno ne bi smela biti obvezana do skupne odločitve proti svoji volji.
- Oblikovanje konkretnega sodelovanja z OZN in drugimi varnostnimi organizacijami.
- Krepitev položaja in pristojnosti generalnega sekretarja, ki bi lahko postal odgovoren za načrtovanje vseh ukrepov za ohranjanje miru. (Panian, 1996: 65)

3.6. LIGA ARABSKIH DRŽAV

Liga Arabskih držav je nastala leta 1945. Danes povezuje 22 držav¹⁹, katerih skupna značilnost je arabski jezik kot načelni predpogoj za članstvo.

Trije glavni dokumenti, ki definirajo organizacijo in njeno delovanje so:

- UL Lige Arabskih držav, prvotno podpisana v Kairu.
- Sporazum o skupnem ekonomskem in obrambnem sodelovanju, sprejet marca 1950.
- Listina o nacionalnem ekonomskem delovanju, podpisana novembra 1980.

Cilji organizacije, določeni v 2 členu UL so krepitev medsebojnih odnosov med članicami, koordinacija politik držav članic, varovanje neodvisnosti in samostojnosti držav članic ter obravnavanje splošnih problemov in interesov Arabskih držav.

Organizacijska struktura, določena v 3 in 12 členu UL, ter po sporazumu o skupnem ekonomskem in obrambnem sodelovanju zajema:

¹⁹ Prvotne podpisnice UL so: Saudska Arabija, Egipt, Jordanija, Libanon, Irak, Sirija in Jemen. Kasneje so s podpisom k članstvu pristopile tudi naslednje države: Libija, Sudan, Maroko, Tunizija, Kuvajt, Alžirija, Oman, Katar, Združeni Arabski Emirati, Mavretanija, Somalija, Palestina, Džibuti, Bahrain in Komori. (Vir: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/mideast/arableag.htm>, 31.5.2002)

- **Svet Arabske lige**, sestavljen iz predstavnikov vseh držav članic, realizira cilje organizacije, nadzira izvrševanje sporazumov, odločanja o sodelovanju organizacije z drugimi mednarodnimi telesi ter regulira ekonomske in socialne odnose med članicami. Na varnostnem področju pa je glavna naloga Sveta odločanje o rešitvi sporov med članicami.
- **Generalni sekretariat** nosi odgovornost za izvrševanje odločitev Sveta ter zagotavlja finančno, administrativno in raziskovalno dejavnost.
- **Posebni odbori**, ki so ustanovljeni za točno določena področja, kot so finance, kultura, zdravstvo, pravo, človekove pravice, ekonomija, itn.
- **Skupni obrambni svet**, ki ga sestavljajo zunanji in obrambni ministri držav članic ali njihovi zastopniki, ter je obvezan h koordiniranju obrambnih načrtov članic ter k vojaškem sodelovanju med članicami.
- **Ekonomski in socialni svet**, ki ga sestavljajo dotični ministri držav članic, deluje pa na področju ekonomskega sodelovanja ter socialnih vprašanj.
- **Vrh Arabske lige** (an. Summit), kar pomeni da vsaka članica lahko o nujni ali posebni zadevi zahteva sklic konference. Srečanje vrha pa je namenjeno primarno reševanju pomembnejših regionalnih vprašanj.

Določila ustanovne listine, ki se nanašajo na razreševanje sporov so zajeta v petem, šestem in sedmem členu. Članice so se obvezane odpovedati uporabe sile v primeru reševanja spora z eno ali več drugimi članicami. V primeru spora, ki se ne nanaša na teritorialno integriteto, neodvisnost ali suverenost, so se članice obvezane zateči k pomoči Sveta, ki odloči o rešitvi spora in katera je obvezujoča. Svet je predviden tudi kot mediator v sporu, ki bi lahko prerasel v vojno. Če se stranki v sporu zatečeta k rešitvi spora z mediacijo ali arbitražo, je odločitev Sveta (z absolutno večino glasov) obvezujoča za obe strani.

Ker Arabska Liga bazira na prostovoljnem članstvu, so vsa določila in obveznosti iz sprejetih resolucij obvezujoča le za tiste članice, ki so glasovale za resolucijo. Tudi večinske odločitve (dve tretjini glasov v Svetu) veljajo le za tiste članice, ki so podprle odločitev.

Seveda pa je varnostna dimenzija zajeta predvsem Sporazumu o skupnem ekonomskem in obrambnem sodelovanju. Države podpisnice so se s tem sporazumom obvezale v želji po sodelovanju na področju uresničitve skupne obrambe in vzdrževanja miru in varnosti v skladu z UL Arabske lige in UL OZN.

V 1. členu potrjujejo željo po reševanju sporov, med samimi članicami ali pa z drugimi zunanjimi državami, z mirnimi sredstvi. V 2. členu je izražena pravica do individualne ali kolektivne samoobrambe. Vsako sovražno dejanje (zunanje ali znotraj regije) usmerjeno proti eni ali več članic ali njihovim oboroženim silam, bo smatrano kot usmerjeno proti vsem članicam. Zaradi pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe bodo v takšnem primeru z vsemi sredstvi (tudi vključno z oboroženimi silami) skušale odvrniti takšno dejanje. V skladu z 51. členom UL OZN in 6. členom UL Arabske lige, bodo o dogodku in poteku reševanja, obvestile Svet Arabske lige in Varnostni svet ZN.

V primerih spora se članice obvezujejo tudi k poenotenju načrtov in obrambnih mer za reševanje spora. Za vse naloge, ki jih po tem sporazumu prevzemajo članice, se je ustanovil Skupen Obrambni Svet. Le ta skrbi nad izvrševanjem nalog nastalih po tem sporazumu. Za pomoč pri delu in izvrševanju odločitev, pa je bil ustanovljen in mu je podrejen Stalni vojaški odbor. Stalni vojaški odbor pa je sestavljen iz pripadnikov generalštabov oboroženih sil držav članic z nalogo načrtovanja skupne obrambe in njene implementacije.

3.7. ORGANIZACIJA AMERIŠKIH DRŽAV - OAS

Pan-Ameriške konference, ki so se začele leta 1926 so doživele svoj vrhunec z nastankom OAS leta 1949. 21 držav je podpisalo Ustanovno listino OAS, kasneje pa je pristopilo še 14 držav.²⁰ Vrsta sporazumov in konvencij je služila za promocijo regionalne solidarnosti, tvorbo obrambnih zvez ter postopkov za mirno reševanje sporov. Kolektivni ukrepi, povzeti v prvem členu t.i. »konfederacijskega sporazuma« zavzemajo obvezo članic, da bodo branile neodvisnost vseh članic, zagotavljale teritorialno integriteto in ne bodo pristale na žalitve ali kršitve na katerokoli izmed članic.

Ukrepi, ki so predvideni za zagotovitev teh ciljev pa so medsebojna asistenca z kopenskimi silami, pomorskimi silami ter drugimi potrebnimi sredstvi. Kljub tem zagotovitvam, je glavno vodilo organizacije, ki jo je omejevalo, princip neintervence v notranje zadeve države. To lahko pojasni številne vojne v centralni in južni Ameriki, ki so se pojavile med samimi članicami zveze.²¹

²⁰ Prvotne podpisnice UL so: Argentina, Bolivija, Brazilija, Čile, Dominikanska republika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Haiti, Honduras, Kolumbija, Kostarika, Kuba, Mehika, Nikaragva, Panama, Paragvaj, Peru, Urugvaj, Venezuela in Združene države Amerike. Kasneje so pristopile še naslednje države: Barbados, Trinidad in Tobago, Jamajka, Grenada, Surinam, Bahami, Kanada, Belize, Gvajana, Sv. Vincent in Grenadini, Sv. Lucija, Dominika, Antigva, Barbuda, Sv. Krištof in Nevis (Slednje so karibske otoške države). (Vir: <http://www.oas.org/juridico/english/>, 26.5.2002)

Leta 1949 je bil podpisan tudi Ameriški sporazum o reševanju sporov ali Bogotski pakt, ki so ga članice zveze omahovale uporabljati iz dveh razlogov. Čeprav je sporazum smatran kot eden najbolj dovršenih zakonodajnih del o mirnem reševanju sporov, je zaradi svojega formalističnega pristopa nepraktičen. Prav tako pa mu manjkajo tudi določila, ki bi prisilila stranke v sporu k izpolnitvi rešitev, ki bi se določile v skladu z sporazumom.

Prav zaradi teh nejasnosti, so se namesto mirnega reševanja sporov velikokrat vsilila določila Rio pakta.²²

Pomembnejši drugi dokumenti, ki so bili sprejeti v okviru organizacije so:

- Sporazum o Panamskem prekopu, podpisan leta 1977.
- Sprejem resolucije št. 1080, ki je uveljavila postopke OAS za reševanje situacij ob ogrožanju demokracija in miru. Postopki te resolucije so se že uporabili ob reševanju kriznih situacij v Haitiju l. 1991, Peruju l. 1992, Gvatemali l. 1993 in Paragvaju l. 1996.
- Reforma UL OAS, uveljavljena z ratifikacijo Washingtonskega protokola. Sporazum je utrdil t.i. reprezentativno demokracijo in dal pravico organizaciji, da izključi državo članico, če se v njej demokratično izvoljena oblast odstavi s silo oz. v primeru nasilnih državnih prevratov.

Pomembnejši organi organizacije so:

- **Generalna skupščina**; njene naloge so oblikovanje splošne politike in splošnih aktivnosti organizacije, koordiniranje aktivnosti med organi, utrjevanje in koordiniranje sodelovanja z OZN, sprejemanje proračuna. Sestavljena pa je iz po enega predstavnika vsake članice.

²¹ Princip neintervence je zajet v 18 členu ustanovne listine OAS ki določa, da se nobena država ali skupina držav nima pravice direktno ali indirektno vmešavati v notranje ali zunanje zadeve druge države. Princip prepoveduje tako vpletanje oboroženih sil, kot oblike drugih vmešavanj ali namernih groženj usmerjenih proti političnih, ekonomskim in kulturnim elementom držav. ZDA same so ta princip kršile, saj jim je uspelo včasih enostransko ali pa pod okriljem OAS intervenirati v Panami, Gvatemali, Nikaragvi, Dominikanski republiki in Grenadi. Tudi drugim državam se je uspelo vmešavati v zadeve drugih držav.

²² Rio pakt ali inter ameriški pakt o recipročni asistenci, podpisan leta 1974, v 3. členu določa, da bo oborožen napad katerekoli države na ameriško državo razumljen kot napad na vse ameriške države. Čeprav se vse strani obvezujejo k pomoči pri napadu, pa je neizbežna pravica napadene države, da se brani kolektivno ali individualno skladno z 51. členom UL OZN. Poleg pravice do samoobrambe pa vsebuje tudi nekaj mehanizmov za mirno reševanje sporov. Primeri uporabe so v sporih med Nikaragvo in Costa Rico leta 1955, Nikaragvo in Hondurasom leta 1957 ter El Salvadorjem in Hondurasom leta 1969.

- **Zbor za posvetovanje ministrov za zunanje zadeve;** je telo, ki se sklicuje po potrebi, če katera od članic meni, da je to potrebno ali pa v primeru oboroženega napada na državo članico. Kot pomoč mu služi svetovalni **obrambni odbor**, sestavljen iz najvišjih vojaških predstavnikov držav članic.
- **Stalni svet OAS;** sestavljajo ga najvišje imenovani predstavniki držav članic. Njegove naloge so skrb za prijateljske odnose med članicami, pomoč v primeru sporov (priporoča najprimernejše procedure za mirno rešitev spora), preiskava dejstev v sporih ter izvrševanje odločitev sprejetih v generalni skupščini.
- **Generalni sekretariat;** je centralni in stalni organ. Udejanja naloge, ki mu jih določajo drugi organi.
- **Interameriški pravni komite**
- **Interameriška komisija za človeške pravice**
- **Specializirane organizacije OAS**

Cilji zajeti v 2. členu prvega poglavja UL OAS so:

- Utrjevanje miru in varnosti,
- promocija in utrjevanje reprezentativne demokracije, vendar se pri tem upošteva princip neintervence,
- preprečevanje možnih vzrokov sporov med članicami in zagotavljanje mirnega reševanja sporov,
- zagotavljanje skupnih akcij v primeru agresije na državo ali države članice,
- iskanje rešitev ob možnih političnih, pravnih in ekonomskih problemih med članicami,
- promocija ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja,
- izkoreninjenje skrajne revščine,
- trud za omejitev števila konvencionalnega orožja.

Pomembnejša načela zajeta v 3 členu tretjega poglavja UL OAS so:

- Mednarodno pravo je standardiziran način postopanja oz. obnašanja članic v medsebojnih odnosih.
- Spoštovanje neodvisnosti in suverenosti držav ter izpolnjevanje vseh določil UL in drugih sporazumov.
- Obsojajo se agresivne vojne.

- Vsaka članica ima svobodo izbire ekonomskega, socialnega in političnega sistema brez zunanjega vpliva. Države članice so se dolžne vzdržati vmešavanja v zadeve druge ter medsebojno sodelovati ne glede na njihove razlike.
- Odprava revščine je nujen pogoj za razvoj reprezentativne demokracije.
- Vsakršna nasprotja mednarodnih razsežnosti med članicami bodo rešena z mirnimi sredstvi.

Jedro varnostne razsežnosti organizacije je zajeto v 28. in 29. členu šestega poglavja UL OAS, ki določa, da se bo vsako agresivno dejanje članice, usmerjeno proti teritorialni integriteti, suverenosti ali politični neodvisnosti druge države članice, smatralo kot napad na vse države članice. V skladu z načeli kolektivne solidarnosti in kolektivne samoobrambe, bodo članice postopale v skladu z določenimi postopki reševanja »spora« ali pa posebnimi pogodbami.

Postopki za mirno reševanje sporov so zajeti v petem poglavju UL. Vsa določila tega poglavja ne smejo biti razumljena in uporabljena v škodo določil UL OZN. Mirno reševanje sporov se rešuje s postopki pogajanj, pomoči, mediacije, raziskave spora in sporazuma o rešitvi, sodne rešitve, arbitraže, in ostalimi postopki, s katerimi se strinjajo strani v sporu. Noben spor ne sme ostati nerazrešen, brez dejanskega sporazuma v razumnem času.

Kot največja medvladna organizacija Amerike, je bila OAS videna kot glavna pristojna organizacija za reševanje problemov ali sporov znotraj njenega območja. To območje zajema tako severno Ameriko oz. ZDA, kot centralno Ameriko, karibske otoke ter latinsko Ameriko. Kot taka naj bi pri reševanju problemov in sporov imela absolutno prednost pred OZN. Nobeno ključno vprašanje ni bilo dano v reševanje OZN, ne da bi se prej reševalo v okviru OAS.

V primeru vojne med GB in Argentino glede vprašanja Falklandskih otokov, se je OAS izkazala za očitno nezmožno razrešiti konflikt v okviru regionalne organizacije. Latinska Amerika je bila priča odkriti podpori ZDA Veliki Britaniji, kar je tako rekoč izdalo najbolj nedotakljivo načelo pan-amerikanizma; kolektivna obramba, solidarnost in suverenost.

Čeprav tej regionalni organizaciji primanjkuje mehanizem uveljavljanja, je njen prispevek k regionalnem vodenju, ohranjanju demokracije in človekovih pravic precejšen.

Danes si ta organizacija zadaja več ciljev:

- vodenje za formalno demokratizacijo v državah Amerike,
- nadzor nad volitvami,
- spremljanje izvrševanja človekovih pravic,

- obsojanje kakršnih koli državnih prevratov,
- graditev in vzpostavljanje miru,
- pomoč pri obnovi demokracije v Peruju, Haitiju in Gvatemali. (Tascan v Weiss, 1998:93)

Poleg naštetih, so drugi cilji tudi promocija svobode govora, reševanje problema trgovanja z drogami, promocija proste trgovine med državami ter pospeševanje tehnološkega in demokratičnega razvoja držav članic.

Ukrepi za izboljšanje delovanja OAS na področju vzpostavljanja miru, kot nujnega mehanizma v pogostih »sporih« med članicami, so bili sprejeti na konferenci o ukrepih za graditev zaupanja z Santiaško deklaracijo o ukrepih za graditev zaupanja in varnosti leta 1995 (Declaration of Sanatiago on Confidence and security building measures). Ti ukrepi zajemajo:

- postopno uveljavljanje sporazumov o vnaprejšnjem obveščanju o vojaških vajah;
- izmenjava informacij in sodelovanje vseh članic v Registru ZN za konvencionalno orožje in standardiziranega vojaškega poročanja o vojaških izdatkih;
- pospeševanje izmenjave informacij o vojaških doktrinah in obrambnih politikah držav
- pospeševanje procesa omejevanja števila konvencionalnega orožja;
- sporazumi o udeležbi opazovalcev na vojaških vajah, o obiskih vojaških inštalacij, o rutinskih opazovalnih operacijah in o izmenjavi civilnega in vojaškega osebja za redna in nadaljevalna usposabljanja;
- za države z potencialnimi mejnimi spori, ustanovitev in razvoj komunikacij med civilnimi in vojaškimi strokovnjaki ter visokimi predstavniki. (Tascan v Weiss, 1998:108)

3.8. ANZUS

ANZUS lahko uvrstimo v kategorijo območnih dogovorov, ki temeljijo na kolektivni obrambi. Pakt, podpisan septembra leta 1951 je združil prizadevanja po večji varnosti treh držav. ZDA, Nove Zelandije in Avstralije. Pakt je v času nastanka slednjima pomenil predvsem varnostna zagotovila s strani ZDA ob nevarnosti možne grožnje s strani Sovjetske zveze ali LR Kitajske. Na drugi strani pa je ZDA pridobila nov člen verige, ki jo je sklenila okoli Sovjetske zveze. Zanimivo dejstvo je, da pakt ni eksplicitno zagotovil vojaške podpore s strani ZDA, je pa zagotovil konzultacije v primeru napada na katerokoli podpisnico.

Začetek konca pakta, pa se je zgodil leta 1986, ko je vlada Nove Zelandije prepovedala vstop vojaški ladji ZDA v svoje pristanišče.²³ Posledično so ZDA prekinile vsakršne odnose na ravni pakta z Novo Zelandijo, vendar do danes Nova Zelandija zaradi tega dogodka ni formalno izstopila ali pa bila izključena iz zavezništva. Ker nova Zelandija ni bila pripravljena sprejeti uradnih stališč politike ZDA o vprašanih ladjah z jedrskim pogonom in jedrsko oborožitvijo, kar je Washington smatral kot nujen pogoj za uspešno sodelovanje v zavezništvu, je slednji tudi umaknil vse obljube do Nove Zelandije in se opredelil do nje kot do prijateljske države.

Temelj varnostnega pakta med Avstralijo, Novo Zelandijo in ZDA je zajet v četrtem členu pogodbe, ki določa, da vse podpisnice priznavajo, da oborožen napad v pacifiškem območju na eno izmed podpisnic pomeni grožnjo miru in varnosti ostalima in se obvezujejo, da bodo pristopile k reševanju situacije v skladu z njihovimi ustavnimi določili. Čeprav člen eksplicitno ne določa kolektivnega odgovora, pa je v uvodu sporazuma določeno, da podpisnice javno izrekajo svojo enotnost v pacifiški regiji z namenom odvrnitve potencialnih agresorjev v regiji, saj v primeru grožnje nobena od podpisnic ne bo ostala sama pri reševanju le te.

V drugem členu pogodbe, pa so zajeti ukrepi za zagotavljanje samopomoči in kolektivne pomoči pri razvoju individualnih in kolektivnih zmogljivosti za odvrčanje oboroženih napadov. Ti ukrepi tudi danes omogočajo Avstraliji, da imajo njihove oborožene sile dostop do vojaške opreme, logistike in tehnologije oboroženih sil ZDA, ter priložnost usposabljanja in sodelovanja z oboroženimi silami ZDA in njihovimi zaveznicami v regijami.

Danes zavezništvo torej neformalno obstaja le med Avstralijo in ZDA. Stran, ki ima več koristi od njega pa je prav gotovo Avstralija.

Brown in Rayner sta izpostavila nekaj pozitivnih in negativnih plati zavezništva na avstralski strani.

²³ Takratna proti nuklearno nastrojena laburistična vlada Nove Zelandije je zahtevala zagotovilo s strani Reaganove administracije, da jo bo v skladu z njenim stališčem po konvencionalni obrambi v sklopu zavezništva obvestila o namembnosti vojaških ladjah, ki bodo priplule v njihova pristanišča. Ko je zahtevala zagotovilo, da dotična vojaška ladja USS Buchanan nima nuklearnih kapacitet, pa ni dobila zagotovila z ameriške strani, je pristop ladji prepovedala.

Med pozitivne prištevata:

- prispeva k občutku varnosti v regiji,
- pakt daje pomisleke potencialnim agresorjem,
- reden dostop do oboroženih sil ZDA, njihove opreme in tehnologije, ter vlade ZDA z možnostjo vpogleda v njeno politiko in odločitve,
- možnost pridobivanja obveščevalnih podatkov v skladu z UKUSA sporazumom,
- možnost usposabljanja z oboroženimi silami ZDA, kar vodi v interoperabilnost oboroženih sil,
- v pacifiški regiji je tako prisotna vsaj ena svetovna velesila.

Med negativne pa:

- pakt ne zagotavlja izrecne garancije po kolektivni obrambi v primeru konflikta,
- v določenih okoliščinah je možno računati z nezmožnostjo ali pa nepripravljenostjo ameriške strani, da bi zagotovila vojaško podporo v nujnem primeru,
- odločitve o sestavi oboroženih sil Avstralije in njihove opremljenosti so lahko popačene zaradi želje po bližini ZDA,
- odvisnost pri zagotavljanju ključne opreme in oskrbe s strani ZDA, za avstralske oborožene sile pomeni nezmožnost izvajanja tudi najmanjših vojaških operacij,
- interes, da avstralske oborožene sile v opremljenosti in tehnologiji ne zaostajajo, pomeni tudi naraščajoče stroške,
- čeprav ima vlada Avstralije dostop do najvišjih nivojev ameriške administracije, to ne pomeni, da ima nanjo tudi kaj vpliva. (Brown in Rayner, www.aph.gov.au)

3.9. ORGANIZACIJA AFRIŠKE ENOTNOSTI - OAU

Organizacija Afriške enotnosti je bila ustanovljena leta 1963. Ustanovno listino je podpisalo 32 držav, danes pa organizacija šteje vse afriške države razen Maroka.

Cilji organizacije so: pospeševanje enotnosti in solidarnosti med državami; pospeševanje sodelovanja; branjenje suverenosti, teritorialne integritete in neodvisnosti držav članic; izkoreninjenje vseh vrst kolonializma na kontinentu in pospeševanje mednarodnega sodelovanja z upoštevanjem UL OZN in deklaracije o človekovih pravicah. Za izpolnjevanje

teh ciljev so se podpisnice odločile sodelovati tako na političnem, ekonomskem, kulturnem, izobraževalnem, znanstvenem in tehnološkem področju ter na področju obrambe in varnosti.

Organizacijska struktura zajema:

- **Skupščino voditeljev držav in vlad**; je najvišji organ organizacije. Sestavljajo jo voditelji držav članic
- **Svet ministrov**; sestavljena je iz zunanjih ministrov ali drugih ministrov in izvaja odločitve skupščine, odobrava proračun ter koordinira sodelovanje med članicami.
- **Generalni sekretariat**,
- **Odbor za mediacijo, sporazume in arbitražo**,
- **Specializirani odbori** kot so ekonomski in socialni odbor ter obrambni odbor.

Pomembnejši sporazumi, ki so vplivali na delo in značaj organizacije so tudi sporazum o območju brez jedrske oborožitve (treaty of Pelindaba), sporazum o afriški ekonomski skupnosti, podpisan leta 1994, ter Kairska deklaracija, ki je postavila okvir za delovanje mehanizmov za preprečevanje sporov, za krizno vodenje in reševanje sporov, kar daje organizaciji njeno varnostno obeležje. S sporazumom o ekonomski skupnosti, je organizacija začela delovati na temelju dveh zakonodajnih instrumentov in je bila imenovana OAU/AEC.

Na izrednem srečanju OAU v Libiji leta 1999 je bila potrjena zamisel o preimenovanju in prestrukturiranju organizacije v organizacijo Afriške unije ali AU. Ustanovni akt nove organizacije je bil podpisan s strani vseh sedanjih članic OAU julija 2000, namenjena pa je v prvi vrsti, da se bo OAU in AEC razvila v enotno organizacijo. V skladu s tem ciljem, so spojeni cilji in naloge obeh prejšnjih organizacij. Nova organizacija ima sicer s podpisom samega ustanovnega akta, določen enoletni rok za začetek delovanja, ki pa se lahko po potrebi podaljša, ker sta obe še delujoči, torej OAU in AEC primorani prenesti svoje avtoritete, instrumente in strukturo v okvir AU. V okviru 38 rednega srečanja v juliju 2002 je bilo pričakovano prvo srečanje skupščine vodij držav že v okviru AU.

Kljub mnogim naporom organizacije, je bila le ta v vseh letih svojega delovanja na varnostnem področju podvržena mnogim sporom med njenimi članicami. V vseh teh sporih so vsi mehanizmi za reševanje sporov te organizacije odpovedali. Tako je bilo v primeru državljanske vojne v Angoli, za katero se članice organizacije niso mogle zediniti, katero stran v konfliktu bodo podprle. Nadalje organizacija ni preprečila vojn med svojimi članicami

v primeru vojne med sedanjim Kongom in Angolijo ter Somalijo in Etiopijo. Afriški kontinent je eden najrevnejših in zato je bilo tudi spodkopano samo delovanje organizacije kot posledica ekonomskega upada na kontinentu. Kljub vsem težavam pa je organizaciji le uspelo pomiriti mejne spore med Alžirijo in Marokom ter med Somalijo, Etiopijo in Kenijo. Poleg tega pa organizacija tudi koordinira delo afriških držav znotraj OZN.

3.10. ZVEZA JUGOVZHODNIH AZIJSKIH DRŽAV – ASEAN

Asean je bila ustanovljena avgusta leta 1967 s podpisom Bangkoške deklaracije²⁴. V deklaraciji je bila izražena želja članic zveze, po skupnem regionalnem sodelovanju, ki naj bi postavilo temelje enakosti in partnerstva med državami, kar naj bi doprineslo k miru, napredku in razcvetu v regiji.

Varnostna razsežnost organizacije je zajeta v 2 točki deklaracije. Pospeševanje regionalnega miru in stabilnosti naj bi se doseglo s stalnim spoštovanjem pravice in pravnega reda v odnosih med državami članicami, ter z vdanostjo načelom Ustanovne listine OZN. Poleg navedenega je v 7 točki napisano, da se bo organizacija obvezala h koristnemu in tesnemu sodelovanju z mednarodnimi in regionalnimi organizacijami, ki imajo podobne cilje in namene.

Cilji organizacije zajeti v deklaraciji so pospeševanje ekonomskega, socialnega in kulturnega razvoja ter pospeševanje regionalnega miru, varnosti in stabilnosti.

Struktura organizacije zajema naslednja telesa:

- Najvišji organ odločanja se imenuje »**Vrh vodij držav in vlad**«, ki se sestane enkrat letno.
- Na rednih letnih konferencah se sestaja tudi »**Vrh zunanjih ministrov**«, po deklaraciji pa je srečanje predvideno tudi po potrebi.
- **Stalni in ad-hoc** (oz. za poseben namen ustanovljeni) **odbori** za specifična področja.
- **Sekretariat** na čelu z glavnim sekretarjem, ki svetuje, koordinira delo organizacije in udejanja aktivnosti organizacije.

²⁴ Prvotnih pet podpisnic deklaracije: Indonezija, Malezija, Filipini, Singapur in Tajsko. Kasneje so k podpisu pristopile še: Brunei, Vietnam, Laos, Burma/Majanmar in Kambodžija. (Vir: <http://www.asean.or.id/>, 26.5.2002)

Posebno telo, je regionalni forum Aseana oz. **ARF**²⁵, ki je bil osnovan leta 1994 in je edini varnostni forum na azijskem območju.

ARF ima preko rednih posvetovanj zunanjih ministrov in seminarjev, nalogo razvoja ukrepov za vzpostavitev zaupanja (Confidence building measures – CBM), preventivne diplomacije ter postopkov za reševanje konfliktov.

Forum zagotavlja okvir za posvetovanje o trenutnih regionalnih varnostnih vprašanjih ter razvoj skupnih meril za povečevanje miru in varnosti v regiji. Primeri vprašanj, obravnavanih na forumu so vprašanje človeških pravic v Korejah, Indoneziji in Burmi, vprašanje jedrskega testiranja v južni Aziji, vprašanje orožja za masovno uničevanje in raket, ter druga varnostno pomembna vprašanja.

Normativni okvir delovanja organizacije je bil sprejet z podpisom Sporazuma o prijateljstvu in sodelovanju na Baliju leta 1976. Sprejetih je bilo 5 osnovnih norm delovanja:

- Medsebojno spoštovanje neodvisnosti, samostojnosti in teritorialne integritete vseh nacij.
- Pravica vsake države, da si zagotavlja obstoj brez zunanjega vmešavanja, prevratov in omejevanja.
- Načelo neintervence v notranje zadeve članic.
- Reševanje nasprotij in sporov z mirnimi sredstvi.
- Odpoved grožnji s silo ali orožjem za reševanje neke zadeve. (Acharya v Adler, 1998:209)

Na formalne ukrepe za grajenje miru in nadzora nad oboroževanjem, kot na primer pri OVSE, ki so se izkazali za bistvene elemente v razvoju Evropske varnostne arhitekture po hladni vojni, na območju ASEAN-a gledajo z globokim nezaupanjem. Stališče članic namreč je, da bi sprejetje takšnih ukrepov prispevalo k priznanju, da so v odnosih med članicami prisotna nasprotja ali celo sovražnosti.

Za članice je povsem zadovoljiv mehanizem reševanja sporov, ki je zagotovljen po četrtem poglavju, v 13. in 17. členu Sporazuma o prijateljstvu in sodelovanju. Mehanizem je t.i. »visoki svet« oz. High Council, ki je sestavljen iz predstavnikov izvršne oblasti držav članic in se ob sporu sestane in natančno preišče spore ali situacije, ki bi utegnile kršiti mednarodni red in mir.

²⁵ Sestavljen je iz vseh članic ASEAN, 12 dogovornih partneric (Avstralija, Kanada, Kitajska, obe Koreji, ZDA, Indija, Japonska, Nova Zelandija, Rusija, Mongolija in Evropska Unija) ter Papua Nova Gvineja kot opazovalka. (Vir: <http://www.asean.or.id/>, 26.5.2002)

Nadalje v primeru, če se z direktnimi pogajanja spor ne razreši, strankam v sporu priporoči primerne ukrepe za rešitev, kot so mediacija, preiskava ali conciliacija oz. podpis sporazuma. Vendar se sestanek visokega sveta še ni sklical, kljub dejstvu, da obstaja mnogo prikritih sporov.²⁶

Eden pomembnih dokumentov je tudi sporazum o nenuklearnem področju jugovzhodne Azije iz leta 1995, ki se na podlagi dela OZN zavzema za preprečevanje poliferacije nuklearnega orožja in tudi nuklearnega razoroževanja. Seveda je s strani jedrskih držav čutilo veliko omahovanja glede izvrševanja določil sporazuma, saj po njem niso le obvezane preprečevati širjenje jedrskega orožja v nejedrske države, vendar tudi v neki točki dokončno odpraviti to vrsto orožja. Za priznanje določil tega sporazuma bo najbrž potrebno počakati na politično pozornost velesil v regiji, ter na dejstvo ali se bodo na sporazum pozitivno odzvale ZDA in Kitajska kot nuklearni velesili.

Bolj kot varnostno obeležje organizacije, pa same članice raje poudarjajo ekonomsko razsežnost sodelovanja. Stališče je, da so azijske države predvsem primorane sodelovati na ekonomskem področju, da bodo lahko preko skupnih moči zastopane na mednarodnih ekonomskih tržiščih. Glavni poudarek delovanja organizacije je še vedno na ekonomskem razvoju in sodelovanju.

4. MEDNARODNE VARNOSTNE ORGANIZACIJE V PRIHODNJE

V zadnjem poglavju bi želela izpostaviti nekaj prednosti in slabosti predstavljenih varnostnih organizacij, kar vpliva in bo tudi v bodoče vplivalo na razvoj le teh, ter njihovo prihodnje delovanje. Najprej bi se posvetila vsem regionalnim varnostnim organizacijam, nato pa bom predstavila tudi najbolj verjetno prihodnje sodelovanje med univerzalno varnostno organizacijo ter regionalnimi dogovori.

²⁶ Pravzaprav je edini primer apliciranja Sporazuma primer spora okoli zahtev po teritoriju otokov v Južno Kitajskem morju (Spratly islands), katere si lastijo Kitajska, Vietnam, Tajvan, Malezija in Filipini. S sklicevanjem na Sporazum je ASEAN dosegel, da so vse stranke v sporu podpisale kodeks mednarodnega ravnanja, v katerem so se odpovedale uporabi nasilnih sredstev. Leta 2000 se je Kitajska tudi pridružila razpravam v okviru ARF, ki naj bi ustanovile kodeks ravnanja v Južno Kitajskem morju kot neobvezujoč CBM.

Pomembno in zanimivo vprašanje se mi zdi predvsem prepletanje nalog varnostnih organizacij na določenem območju, kot tudi možnosti sodelovanja med varnostnimi organizacijami. S prepletanjem nalog mislim predvsem na prisotnost več različnih varnostnih organizacij na enem območju, ki s tem tvorijo splet varnostnih institucij in varnostnih zagotovil. Svojevrsten primer je Evropa, na območju katere se prepletajo tako Nato, kot OZN, EU in OVSE. Pa vendarle nima vsaka od navedenih točno določene interesne sfere, namreč le ta je skupna vsem. Kako zagotoviti varnost.

V široki prepletenosti organizacij, ki delujejo na področju miru in varnosti bi v prihodnje lahko izpostavila dva ključna dejavnika, ki bi lahko vplivala na prihodnje delovanje in sodelovanje:

- Prvi je komplementarnost. Nobene potrebe ni in verjetno tudi ne denarnih sredstev, kakor tudi materialnih in kadrovskih zmogljivosti, da bi mednarodne varnostne organizacije podvajale trud in aktivnosti na varnostnem področju. Če je že kakšna rešitev, potem je odgovor v tem, da se organizacije v akcijah med seboj podpirajo ali dopolnjujejo.

- Drugi je spajanje zmogljivosti in razpoložljivih sredstev. To pa pomeni, da z skupnim delom na določenem problemu, vpletene organizacije vsaka prispevajo tisti del reševanja, v katerem je izrazito boljša oz. je sorazmerno v prednosti. Torej je v končni fazi rešitev v tej kombinaciji lahko precej bolj učinkovita in hitrejša.

4.1. Prihodnost regionalnih varnostnih organizacij

Zveza NATO je daleč najbolj uspešna varnostna organizacija, ko govorimo o uspešno izvršenih nalogah, dobri organizacijski strukturi, vojaških zmogljivostih in nenazadnje politični volji. To dejstvo potrjujejo nedavno izvedena posredovanja v Bosni ter Kosovski krizi. Pot, ki si jo je zveza po uspešnih posredovanjih začrtala, omogoča zvezi tudi aktivnejše posege, ko govorimo o etičnih konfliktih oz. konfliktih notranje narave. V prihodnosti se bodo tudi vsi trudi in naporu zveze usmerili tudi v boj proti terorizmu. Terorizem seveda ni nedaven problem, je pa daleč najbolj pereč, ko govorimo o načinih preventivnega delovanja in preprečevanja. ZDA kot glavni protagonist NATA je po septembrskih terorističnih napadih za vodilo tako nacionalne politike, kot tudi v okviru mednarodnih varnostnih organizacij, problem boja proti terorizmu postavila najvišje na prioritetni listi. Kar ni slabo, je pa očitna slabost, če se bo ves trud in napore usmerjalo le v to in pozabilo tudi na druga varnostna vprašanja. Kot že omenjeno, novi strateški koncept zveze predvideva še bolj mobilne sile za

hitro posredovanje ob konfliktih, imenovane high readiness forces oz. sile visoke pripravljenosti. Tudi v ta namen se bo zveza morala še aktivneje pripraviti in usposobiti na področju logistične podpore in visoki usposobljenosti vojaških sil članic, za širok spekter nalog, ki jih nov strateški koncept predvideva. Ponudila pa bi vam le še malce drugačen pogled na morebitno prihodnje dogajanje v zvezi. Kot pereč problem v prihodnosti vidim agresivnost ameriške administracije, pri vsiljevanju svoje ideologije in volje drugim članicam zveze in svetovnim miroljubnim nazorom nasploh. Huntington je v svojih razmišljanjih o civilizaciji in konfliktih poudaril, da mednarodna politika ne more biti popolnoma neodvisna od norm in vrednot. To ločuje civilizacije na opredeljevanje »mi« in »oni«, in prav večja nesorazmerja v tej opredelitvi vodijo do konfliktnih situacij. Torej, če bo ameriška administracija nadaljevala politiko, s katero se večina demokratičnih svetovnih politik ne strinja, se utegne zgoditi ločevanje »mi« proti ZDA. Kar v smislu zveze NATA pomeni razkol med ZDA in ostalimi članicami. Trenutni nasprotujoči kulturni in politični nazori med samimi članicami zveze utegnejo negativno vplivati na sodelovanje na varnostnem področju v zvezi. Negativno vzdušje do politike, ki jo vodi Busheva administracija pa utegne vplivati tudi na občutek pripadnosti zahodnega sveta, ki bazira na skupnih interesih in skupnih načelih. Mislim da je prihodnost zveze odvisna predvsem od vprašanja, ali se bodo evropske države in ZDA še naprej identificirale kot partnerji pri vprašanjih mednarodnega miru in varnosti in kot partnerji pri zagotavljanju varnosti demokratičnega zahoda. Mislim, da bo potrebno za prihodnost zveze predvsem dati poudarek na skupni kulturni in politični identifikaciji članic, saj utegne v nasprotnem primeru z zvezi zavladati obdobje preprirov, kar bi spodkopali avtoriteto in uspešnost zveze, za kar se je trudila dobrega pol stoletja.

EU je danes gotovo ena najbolj »krhkih« varnostnih organizacij, saj je kot omenjeno šele sredi samega oblikovanja potrebnih zmogljivosti za zagotavljanje miru in varnosti. Čeprav je oblikovanje potrebne strukture za potrebe izvajanja ESDP že opravljeno, ostaja odprto vprašanje oblikovanja zmogljivosti za potrebe izvajanja ESDP. V prihodnosti bomo pričali nadaljnjemu oblikovanju ustreznih relacij med samimi organi ESDP (politični odbor in varnostni odbor, vojaški odbor ter vojaški štab), ter oblikovanju oz. zagotovitvi potrebnih zmogljivosti za izvajanje ESDP. Pereč problem, ki ga izpostavlja integracija WEU v EU, je status držav članic bivše WEU, ki so sicer članice zveze NATO, ne pa EU. Ena takšnih je Turčija, problem pa se kaže v tem, da želijo tudi te države imeti večji vpliv na delovanje ESDP in ne samo prisostvovati na sestankih političnega in varnostnega odbora ter vojaškega odbora. Drugo odprto vprašanje je nadaljnja širitev članstva EU. V prihodnje bo izpostavljeno

vprašanje koliko dejanskega vpliva bodo imele nove članice na ESDP, ter ali je EU v preobilici dela sploh zmožna v zvezo integrirati nove članice. Vendar je to samo vprašanje časa. Tudi oblikovanje potrebnih vojaških sil za mirovna posredovanja je eden od problemov EU. Načelno je vsaka od članic sicer ponudila število vojakov za potrebe ESDP, vendar neke stalne »Evropske vojske«, kot so jo mediji radi poimenovali, ne bo. Sile za hitro posredovanje bodo sestavljene ad hoc, torej po enakem vzorcu kot jih sestavlja NATO ali še boljše OZN. Prednost NATA v tem pogledu je razdelano in delujoče poveljstvo vojaških sil, le tega pa EU nima. Zato bo najbolj verjetno, da se bo EU ob potrebi naslonila kar na predviden model zagotavljanja sil in zmogljivosti NATA za potrebe ESDP. Naslednji problem, ki ga ima EU je zagotavljanje vojaških sredstev za izvajanje Petersburških nalog. Za samostojno izvajanje nalog bi morale članice EU posodobiti svoje oborožitvene sisteme, za kar bo potrebno veliko časa in povečanje obrambnih izdatkov v državah članicah. Vprašanje je le, ali so članice pripravljene plačati to ceno, ali pa je lažja naslonitev na zmogljivosti zveze NATO. Menim, da bo v prihodnje bolj izpostavljena naslonitev na sredstva zveze NATO, razen če se bodo članice striktno odločile, da želijo samostojno odločati o varnosti v regiji. Vendar je glede na trenutno ekonomsko zatišje težko pričakovati, da bodo politične oblasti evropskih držav pripravljene investirati v vojaška sredstva ESDP. Če bo NATO še vedno ostal edini temelj močne vojaške sile in zmogljivosti, bo morala EU taktno izdelati vse načine sodelovanja z zvezo in poskrbeti za čim manj nasprotovanj ZDA, ki so glavni protagonist NATA. Namreč v času Busheve administracije je zaznati vse glasnejše neodobravanje članic EU glede samovoljnih posegov ZDA v vprašanja mednarodnih razsežnosti, predvsem po terorističnih napadih v ZDA samooklicano bombardiranje Afganistana ter zelen napad na Irak. Med drugimi perečimi samovoljnimi in drznimi potezami pa so vedno večje kršitve človekovih pravic s strani ZDA, željen poseben svetovni status državljanov ZDA pri izročanju Mednarodnemu kazenskem sodišču ter nespoštovanje Kiotskega protokola kot del ekološke razsežnosti varnosti, ter vse večja prizadevanja ZDA po oboroževanju vesolja, kar je v neskladju z sprejetimi mednarodnimi konvencijami. Če bodo ZDA vse bolj izpostavljale svoj poseben status in privilegije, bo volja EU po vse večji samostojnosti in samozadostnosti narasla, in EU se bo lahko resnično začela razvijati v močno in sposobno varnostno organizacijo.

OVSE je edina mednarodna varnostna organizacija, ki ji je po mojem mnenju uspelo resnično poglobiti zaupanje med državami v evropskem prostoru. To ji je omogočil eden najuspešnejših mehanizmov, t.j. Dunajski mehanizem, ki gradi zaupanje med državami in

zmanjšuje občutek ogroženosti. Poleg tega je izredno dobrodošel tudi sporazum »Open skies«, ki dovoljuje neke vrste nadzorno inšpekcijo države članice v drugo državo članico, v kateri jim je omogočeno slikanje teritorija iz zraka, omogoča pa tudi vnaprej najavljene prelete v zračnem prostoru. Tudi mehanizem verifikacije je izredno pomemben za graditev splošnega zaupanja med evropskimi državami. Mislim, da je OVSE ustrezna rešitev, ko gre za krepitev zaupanja in sodelovanja med evropskimi državami. Tudi široko članstvo omogoča večje sodelovanje in kohezivnost pri zagotavljanju varnosti v evropskem prostoru. V bližnji prihodnosti je najpomembnejši sprejem Listine o preprečevanju in boju proti terorizmu, ki ga nameravajo sprejeti decembra 2002 na vrhovnem zasedanju OVSE. Ministrska trojka je tudi poudarila, da morajo v prihodnje največ skrbi nameniti preventivnemu delovanju v Belorusiji, Čečeniji in Moldovi. Napovedali so tudi reformo OVSE, ki naj bi izboljšala politično in administrativno vodenje organizacije. Mislim, da bo morala OVSE v prihodnje tudi bolj korenito razmisliti o reformi organizacijske strukture, saj je le ta preveč razpršena in zapletena. Poenostavljena organizacijska struktura bi tudi bolj vplivala na sam potek dela. Naloge, ki si jih je organizacija zadala se mi zdijo primerne, še posebno, ker zajemajo najpomembnejše dejstvo, ki mora biti izpolnjeno za varno sožitje v Evropi, in to je zaupanje. Brez zaupanja se kaj kmalu lahko ponovi oblika hladne vojne. Edino, kar bi morali popraviti, da bi se vse sprejete odločitve dosledno upoštevale je le, da najdejo način, ki bi omogočil spoštovanje sprejetih odločitev in njihov sprejem oz. ratifikacija v državah članicah. Mislim pa tudi, da je kakršna koli krepitev varnostnih mehanizmov za uveljavljanje miru ali pa vzpostavljanje miru nepotrebna, saj so za to bolj pripravljene druge varnostne organizacije, in podvajanje nalog resnično ni potrebno. Verjetno pa tudi interesa za kaj takega ne bo, saj je mnogo članic vključenih tudi v NATO in EU, zato dodatne stroške, ki bi jih prinesla vzpostavitev zmogljivosti za takšne naloge, ne bi sprejeli.

Arabska liga je pravzaprav po mojem mišljenju ena izmed najbolj obrobni delujočih varnostnih organizacij v današnjem času. Večjega vpliva na mednarodno skupnost nima, je pa edina, ki povezuje arabsko govoreče dežele in muslimansko vero. V preteklosti je na področju miru in varnosti organizirala le eno mirovno posredovanje in to je v Libanonu. Ta operacija je razkrila vse pomanjkljivosti organizacije, tako težave pri financiranju, izpostavila probleme pri oblikovanju, usposabljanju in opremljanju enot, ter splošno pomanjkanje politične volje sodelovanje v mirovnih operacijah in preventivni diplomaciji. V Libanon so bile napotene mirovne sile sestavljene večinoma iz vojaških kontingentov Sirije, kar je botrovalo k umikanju kontingentov s strani drugih držav in v končni fazi prešlo v neuspešno

posredovanje. Tudi kasneje, AL ni nikoli odločneje posegla v krizna žarišča, edini instrument ki se ga je posluževala je bila preventivna diplomacija. Primer je diplomatsko posredovanje generalnega sekretarja AL v primeru konflikta v Republiki Jemen. Sama Organizacija kot taka, pa ni odločneje posredovala. To le potrjuje dejstvo, da je glavna omejitev ne samo te varnostne organizacije, marveč tudi mnogo drugih, da njeno delovanje strogo omejuje načelo nevmešavanja v notranje zadeve držav članic. Kar jasno kaže, da s takšno omejitvijo brez kakršnih koli izjem, tudi nadaljnje delo ne bo moglo odločneje poseči v spore, ki utegnejo ogroziti mednarodni mir in varnost. Prihodnost te organizacije vidim predvsem v splošnem preoblikovanju nekaterih mehanizmov in načel na področju varnosti, saj v ekonomskem smislu AL zagotavlja dobro sodelovanje. Ena izmed prioriternih nalog je prav gotovo prizadevanje AL, da bi vplivala na rešitev Izraelsko-Palestinskega vprašanja. AL s svojimi argumenti in peticijami že posreduje pri OZN za rešitev konflikta, vendar menim, da njeni naporji ne bodo obrodili večjih sadov, saj je dandanes žal zaradi dogodkov v mednarodni skupnosti muslimanizem viden kot neke vrste grožnja. Kar ob preveliki izpostavljenosti AL utegne povzročiti negativno konotacijo v smislu ekstremističnih gibanj ali pa celo svete vojne.

Organizacija ameriških držav je bila v zgodovini ena prvih, po kateri so se ob svojem nastanku zgledovale tudi druge varnostne organizacije. Kljub svojem daljšem staležu, pa le ta ni pomembneje posegla v problematično področje, na katerem deluje. Eden izmed razlogov je gotovo raznovrstnost političnega ustroja članic, drugi je izrazito različni ekonomski nivo članic, tretji pa volja oz. interes najmočnejše članice, t.j. ZDA, za reševanje problemov in konfliktov v regiji. Najuspešnejše delovanje OAS je bila v širjenju demokracije, nadzora nad demokratičnimi načeli in človekovimi pravicami, ekonomskem sodelovanju in prosti trgovini. Kar jo na varnostnem področju najbolj omejuje pa je kot že omenjeno, princip neintervence oz. nevmešavanja v notranje zadeve drugih članic. Sicer dobro razvito sodelovanje z OZN pri reševanju konfliktov in preventivnih ukrepov na področju miru in varnosti, bo po mojem mnenju v prihodnje še naprej dobro delovalo in postopoma bo potrebno vse manj naporov na tem področju, ko bo izpolnjen eden primarnih ciljev, t.j. demokratična in miroljubna regija. Glavne naloge OAS v prihodnje pa so v skladu z problematičnostjo regije prav gotovo boj proti trgovanju z mamili ter bolj proti terorizmu. V skladu z slednjim, so v juniju 2002 sprejeli Inter-Ameriško konvencijo proti terorizmu, v kateri potrjujejo pripadnost načelom OZN ter priznavajo vse mednarodne konvencije s področja boja proti terorizmu.²⁷ Konvencija je odprta za podpise, in pričakuje se sprejetje v vseh državah članicah.

Morda bodo prav dogodki po terorističnih napadih v ZDA, vzpodbudili ZDA, da se bolj aktivno lotijo tudi reševanja vseh problemov na v tej regiji, saj so do sedaj svojo pozornost nanjo usmerjale le, kadar je bilo to v njihovem interesu. V prihodnje je OAS lahko odlična rešitev k regionalnemu pristopu do odprave revščine, širjenja demokracije, vzpostavitve večjega nadzora nad proizvodnjo in trgovanjem z mamili ter nenazadnje, kar je s strani ZDA najbolj poudarjeno, v boju proti terorizmu.

ANZUS je kot rečeno po t.i. izključitvi Nove Zelandije le ta postal tako rekoč bilateralni sporazum. Ki ga seveda ne moremo več šteti med varnostno organizacijo. Je pa pomemben za Avstralijo, saj s tem ohranja določen vpliv na reševanje regionalnih konfliktov, seveda pod okriljem ZDA. Tako je na primer tudi avstralska vojska dobila mandat nad izvajanjem mirovne operacije v vzhodnem Timorju, saj so ZDA s svojim političnim vplivom pri OZN dosegle, da je bil mandat podeljen Avstralcem. Torej je prihodnost po mojem mnenju le golo dejstvo, da Avstralci ostajajo v stiku z vojaško tehnologijo, usposabljanjem in na nek način pod okriljem interesov in volje ZDA.

OAU je podobno kot AL regionalna varnostna organizacija, ki jo v prihodnje čaka še veliko dela in volje, da se bo razvila v uspešno in vplivno organizacijo na varnostnem področju. V letih obstoja je razvila načela, principe in mehanizme za preprečevanje konfliktov, vendar realno v svojih posredovanjih, ni bila uspešna. Mirovno posredovanje sil OAU v Čadu v letih 1981 in 1982 je razkrilo tako finančne, kot tehnične pomanjkljivosti pri poseganju v reševanje konfliktov. Tudi pri posredovanju v Ruandi ni bila uspešna z preventivno diplomacijo, niti s kasnejšim napotjenjem nevtralne vojaške opazovalne skupine. Zaradi neuspeha pri reševanju konflikta, so bile mirovne sile OAU ob soglasju OZN leta 1993, integrirane v mirovno misijo UNAMIR. Pomemben dejavnik, ki vpliva na uspešnost zagotavljanja miru in varnosti v regiji je prav gotovo posledica dejstva, da je to kontinent, ki šele del novejše zgodovine vzpostavlja politične sisteme in demokracije, saj so šele po odpravi kolonializma države dobile svojo neizpodbitno samostojnost. Šele, ko bodo vsa nasprotja rešena na ravni posameznih držav, bo lahko tudi OAU odločneje posegla na zagotavljanje nadaljnje varnosti v regiji.

²⁷ Haaška konvencija o preprečevanju nezakonitih prevzemov letal, 1970, Mednarodna konvencija proti jemanju talcev, OZN 1979, Dunajska konvencija o fizičnem varovanju nuklearnih materialov, 1980, Mednarodna konvencija o preprečevanju terorističnih bombardiranj, OZN 1997, Mednarodna konvencija o preprečevanju financiranja terorizma, OZN 1999, itn.

Dotlej pa ima izrazito pomanjkljivost, to pa je zopet osnovno načelo nevmešavanje v notranje zadeve držav članic. V prihodnje skladno z reformo bo OAU integrirana v AU, kar bo združilo tako ekonomska in varnostna prizadevanja organizacije, da se regija razvije v miru.

ASEAN se po mojem mnenju v prihodnosti ne bo nikoli razvila v regionalno varnostno organizacijo, z močnejšim poudarkom na zagotavljanju varnosti »tršega« tipa, kot na primer mirovna posredovanja ali grajenje miru. Njeno obeležje je in bo striktno mehkejšega varnostnega značaja, torej je njeno samo bistvo v preventivni diplomaciji in sodelovanje v ARF, kjer se bodo še naprej iskale najustreznejše rešitve ob sporih ali pa potencialnih žariščih sporov. Dejstvo je, da se sama politična volja organizacije nagiba k razvoju preko ekonomskega sodelovanja, zdi pa se tudi, da želi ostati nevtralna do kakršnega koli mednarodnega opredeljevanja. Kajti področje te regije je podvrženo interesni sferi dveh velesil, to sta tako ZDA kot Kitajska. Torej bodo morale članice v svojem delovanju najti kompromisen način reševanja perečih vprašanj in konfliktov. Dandanes je najbolj pereče že omenjeno sporno območje v Južno Kitajskem morju, katero samo dokazuje slabo pripravljenost članic ASEAN na varnostnem področju. Zanimivo je, da so bile članice v preteklosti obremenjene s svojo širitvijo, ekonomsko krizo po letu 1997, kar je smu vzpodbudilo LR Kitajsko, da se je tudi ona vpletla na to področje, ki je domnevno področje bogato z nafto in plinom. Kar bo ASEAN v prihodnosti moral storiti, je sprejeti kodeks ravnanja v Južno Kitajskem morju ter sprejeti vse mere, da se bodo same članice med seboj (Vietnam, Filipini, Malezija in Brunei) nehale javno prepirati o tem, katera ima najpomembnejši vpliv in avtoriteto pri reševanju tega problema. Pozitivno pa je, da je tudi sama Kitajska pripravljena podpisati multilateralen sporazum, da bi se omenjen spor čimprej končal.

4.2. OZN ter sodelovanje z regionalnimi varnostnimi organizacijami

Začetni zagon OZN, ki je sledil uspehu pri pregonu Iraških sil iz Kuwaita, je povzročil predvsem precenjevanje sposobnosti in učinkovitosti kolektivnega odgovora v konfliktih, ki so bili označeni kot ogrožanje mednarodnega miru in varnosti. To precenjevanje sta potrdila tudi primera Somalije in Bosne, na osnovi katerih so nacionalne vlade in mednarodne organizacije ter neodvisni opazovalci zaključili, da bo v prihodnje OZN morala delegirati nekatere bistvene naloge pomembne za kolektivno varnost, regionalnim organizacijam.

Kot sem že ugotovila, je dejansko jedro problema delovanja kriznega mehanizma OZN odpor velesil, ko gre za vprašanja, ki niso na »prioritetni listi« ali bolje rečeno stvar interesa ali pa politične volje članic. Druga velika ovira je problem veta stalnih članic, saj je potrebno le eno negativno stališče, da skupni konsenz ostalih ne prevlada. Tudi finančnih obligacij do te organizacije se nekatere članice ne držijo, kot denimo Združene države, in ker sam proračun ne dovoljuje potrebnega obsega aktivnosti, je posledično okrnjeno tudi samo dosledno delovanje kriznih mehanizmov. Ne želim kakorkoli zmanjševati pomen te organizacije, saj na področju mednarodnega miru in varnosti njen prispevek ni zanemarljiv, je pa vseeno bolj medel, kot bi v resnici lahko bil. Proces odločanja so počasni in mnogokrat se določen konflikt rešuje prepočasi in premalo premišljeno. Tipičen primer odpovedi delovanja je nam bolj znan na primeru Bosne in kasneje Kosova. In zaradi takšnega dejanskega zmanjševanja pomembnosti ob novo nastalih konfliktih, v ospredje stopa predvsem NATO.

To sicer ne pomeni, da bodo regionalne varnostne organizacije nadomestile OZN, vseeno pa pomeni, da obstaja možnost dopolnjevanja, po drugi strani pa OZN nudi vse potrebne odgovore in rešitve ob mednarodnih konfliktih, katere ne želi reševati nihče.

Hvalevredna ideja o sodelovanju med univerzalno organizacijo in regionalnimi organizacijami pa še ni popolnoma določena in razčlenjena. Za nadaljnji napredek na področju sodelovanja bi bilo namreč potrebno določiti področja, na katerih bi takšno sodelovanje lahko obrodilo sadove. Najbolj logično je, da bi se potencialna področja sodelovanja prej ocenila na regionalni ravni, preden se določa sodelovanje z OZN.

V nadaljevanju bom navedla nekaj primerov sodelovanja med univerzalno varnostno organizacijo (OZN) in regionalnimi organizacijami, ki nakazujejo pozitivne premike pri sposobnosti ali pa tudi nesposobnosti reševanja konflikta ali situacije, ki ogroža mednarodni mir in varnost.

Sodelovanje v primeru mirovnih posredovanj OZN z OAU in AL:

- Mirovno posredovanje v konfliktu v Čadu, 1981, s strani OAU. Ta operacija je bila končana v manj kot letu dni, saj se je izkazalo, da sile OAU niso sposobne prekiniti spopadov.
- Mirovno posredovanje Lige Arabskih držav v Libanonu leta 1976. Tudi ta operacija ni bila učinkovita. (Grizold, 2000: 212)

Navedena primera kažeta na neuspeh pri zagotavljanju uspešne rešitve tako s strani regionalne organizacije, kot s strani OZN.

Primeri sodelovanja OZN in OAS:

- nadzor nad volitvami v Nikaragvi v okviru opazovalne misije ZN (ONUVEN);
- reševanje konflikta v Haitiju, ki je vključevala opazovanje kršenja človekovih pravic, nadzor nad volitvami v okviru operacije MICIVIH/UNMIH;
- skupna operacija demobiliziranja in razoroževanja oborožene skupine Contras in njihova vrnitev v severni del Nikaragve v sklopu operacije ONUCA. (vojna med Hondurasom in Nikaragvo)

Dejstvo, da OAS sama ne nakazuje napredka na področju miru in varnosti, implicira možnosti, da bi OZN prevzela pokroviteljstvo nad zadevami take narave. Do sedaj se je izkazalo, da OZN prevzame pobudo takrat, ko OAS izkaže nesposobnost reševanja zadev, vendar takšno sodelovanje v prihodnosti lahko zamenja predvsem stalno sodelovanje na področjih ki so organizacijama skupna. To pa so graditev miru, ohranjanje demokracije in ohranjanje človekovih pravic. (Tascan v Weiss, 103-112)

V primeru vojne v Bosni je bil navzoč svojevrsten preplet nalog, ki so jih izvajale številne mednarodne varnostne organizacije. Tako so krizo skušale na svoj način reševati tako OVSE, OZN, kot NATO. Pravzaprav je v končni fazi ta konflikt v bivši Jugoslaviji predstavljal svojevrstno testno območje za preizkus novo nastalih odgovorov na nove varnostne grožnje v sodobnem času. Vpletenost mednarodne skupnosti v razpad bivše Jugoslavije je pomenila preizkus pripravljenosti mednarodne politike, kako definira krizo, kako jo analizira in kakšne odgovore bo uporabila.

Sodelovanje med OZN in NATO-m se je prvič v zgodovini zgodilo v primeru konflikta v bivši Jugoslaviji, Bosni. Operacija skupno prizadevanje (Operation Joint Endeavor), ki jo je v Bosni vodil IFOR, in je bil sestavljen iz sil NATA, je prikazala sorazmerno pomanjkanje sposobnosti OZN, da se bi lotila prisilne akcije v še trajajočem spopadu, kritičnega pomena za uspeh pa so bila precejšnja sredstva ki jih je bil NATO zmožen priskrbeti. Sodelovanje oz. deljenje nalog (ang. task sharing) med OZN in Natom, je bilo prisotno tako pred podpisom Daytonskega sporazuma kot po podpisu. Pred podpisom Daytonskega sporazuma je sodelovanje temeljilo na prizadevanjih mednarodne skupnosti, da bi prišlo do podpisa mirovne pogodbe med sprtimi stranmi. NATO je bil kot regionalna organizacija zaprosen s

strani varnostnega sveta OZN, da bi izvršil naloge v skladu z pogoji, ki jih je le ta določil. Te naloge so bile vključene v naloge UNPROFOR-ja.²⁸

S podpisom Daytonskega sporazuma²⁹ pa je Varnostni svet OZN pooblastil svoje članice, da naj delujejo preko ali v sodelovanju z NATO-m, da se ustanovijo večnacionalne sile »IFOR«, ki bodo zagotavljale implementacijo teritorialnih in drugih določb sporazuma. NATO je s podpisom pogodbe prevzel poveljstvo nad izvrševanjem teh nalog in pod vplivom ZDA te naloge obsegajo uveljavljanje miru (peace enforcement).

Grizold je izpostavil nekaj prednosti in slabosti posredovanj območnih varnostnih organizacij v konfliktu. Med prednosti regionalnih organizacij prišteva tako hitrost odgovora v primerjavi z dolgotrajnim čakanjem na soglasje varnostnega sveta OZN za pričetek posredovanja, kot tudi skupne politične poglede, podobno razvojno stopnjo, homogeno članstvo, itn. Med slabosti pa slabe organizacijske možnosti, težko zagotovljiva finančna sredstva, pomanjkanje izkušenj, manjšo nepristranskost ter manjšo avtoriteto, kot jo ima OZN. (Grizold, 2000)

Torej deljenje nalog med OZN ter regionalnimi organizacijami resnično predstavlja svojevrsten kompromis, ki bi lahko doprinesel k večji učinkovitosti reševanja problemov, kot tudi k hitrejšim rešitvam in trajnejšim rezultatom.

²⁸ Nadzor NATO-vih ladij v jadranskem morju nad izvrševanjem splošnega in popolnega embarga nad dostavo orožja in vojaške opreme v Jugoslavijo (resolucij VS št. 713) – operacija »Maritime monitor« ter nadzor nad ekonomskimi sankcijami proti federativni republiki Jugoslaviji, nadzor nad prepovedjo vojaških poletov v zračnem prostoru BIH- operacija »Deny flight«, zagotovitev varnosti pripadnikov ZN z zračnimi silami ter kontraverzna resolucija št. 836, ki je zaradi konstantnih kršitev varnih območij in napadov nanje predvidela, da lahko Članice OZN same ali s pomočjo regionalne organizacije uporabijo vse potrebne mere, ki lahko vključujejo uporabo zračnih sil v okolici in v samih varnih območjih, da zaščitijo in podprejo UNPROFOR, da bo lahko le ta izvrševal svoje naloge.

²⁹ Pred podpisom Daytonskega sporazuma se je sodelovanje med OZN in NATO-m razvijalo pod vplivom dogodkov v samem konfliktu. Vsi postopki in ukrepi so se razvijali in uveljavljali sprotno, tako da sodelovanje samo ni imelo nikakršne pisne podlage in okvirjev. NATO se je le odzival na vabila varnostnega sveta. Po podpisu mirovnega sporazuma pa je bila vloga varnostnega sveta zamenjana z Severno Atlantskim Svetom (North Atlantic Council, ki je del strukture NATA), ki je glavni instrument oblikovanja politike v skladu z Daytonskim sporazumom. Po podpisu sporazuma je torej varnostni svet ZN legitimiral IFOR in SFOR v skladu z pogoji določenimi v Daytonskem mirovnem sporazumu. V skladu z resolucijo varnostnega sveta št. 1031 pa je moral NATO redno poročati ZN o poteku in napredovanju uveljavljanja mirovnega sporazuma.

5. ZAKLJUČEK

Najprej bi želela na osnovi vsega napisanega, preveriti postavljene hipoteze.

Splošna hipoteza, da OZN kot osrednji svetovni sistem kolektivne varnosti nikoli ni zaživel zaradi političnih in ideoloških nesoglasij med velesilami, se je izkazala za popolnoma resnično, torej se je potrdila. Politična in ideološka nesoglasja so bila izražena v času hladne vojne, torej med leti 1949 in 1989, med Združenimi državami Amerike in nekdanjo Sovjetsko zvezo. Prepad med ideologijama velesil, ki je botroval tekmi oboroževanja in ustvarjanju zavezniških ali simpatizerskih območij, je povzročil veliko zaskrbljenost med državami, ki so bodisi teritorialno ali pa interesno mejile na omenjeni velesili. Zaradi zaskrbljenosti, ki jo je povzročala potencialna »oborožena« grožnja predvsem na sovjetski strani, je Združenim državam uspelo ustanoviti mrežo varnostnih zagotovil, paktov in organizacij.

Izvedena hipoteza, da so zaradi pomanjkljivosti v delovanju OZN nastajali regionalni varnostni sistemi v evroatlantskem prostoru, Aziji, Afriki in obeh Amerikah, od teh pa so po končani hladni vojni preživela NATO, OVSE, WEU pa je v svojo strukturo vključila EU, se je le deloma potrdila. Torej jo lahko zavržem. Res je, da so zaradi neučinkovitosti OZN predvsem ZDA skušale zgraditi mrežo regionalnih varnostnih dogovorov, ki bi nadomestile varnostna zagotovila OZN. Na ta način je nastal pakt ANZUS, OAS in WEU. Druge mednarodne varnostne organizacije pa so nastale iz čisto drugih razlogov. OAU je nastala kot podlaga za boj proti kolonializmu ter kasneje kot podlaga za ekonomsko sodelovanje afriških držav. Tudi ASEAN je prvotno povezal azijske države iz pretežno ekonomskih razlogov, kajti mnenja so bili, da bo le močen gospodarski razvoj vplival na stabilnost in varnost v regiji. Poleg tega pa se v blokovskem spopadu niso hoteli opredeljevati, niti obveljati kot naslednica CENTO pakta. Liga Arabskih držav je kot omenjeno nastala predvsem še v duhu druge svetovne vojne, ko se je na arabskem območju iskalo protihitlerjevske zaveznike. Primarni namen je bil povezovanje arabskih držav, danes pa bi morda lahko rekli, da imajo negativno mnenje do Združenih držav, kar kaže njihova jasna podpora Palestini ter neodobravanje izraelske »vojne« proti iz njihovega stališča upravičenih zahtev po samostojnosti. OVSE pa je celo združila tako ZDA kot Sovjetsko zvezo v skupnih prizadevanjih po večjem zaupanju in varnosti v evropskem prostoru. Tudi drugi del hipoteze, ki trdi da so po končanem obdobju hladne vojne preživele le NATO, OVSE in WEU-EU, ni resničen. Kajti preživele so tudi vse druge, ki nekatere bolj, nekatere manj iščejo svojo vlogo in pomen v mednarodnih odnosih. ANZUS je neformalno sicer le še bilateralni sporazum, OAS še vedno deluje, razvija se tudi

ASEAN, OAU se bo celo integrirala v AU, pa tudi Liga Arabskih držav še vedno živi, čeprav bolj medlo.

Izvedena hipoteza, da je bila OZN zaradi odpora nekaterih velesil, nezadostne splošne podpore in nezadostne finančne moči, in tudi v prihodnje bo, prisiljena izvajanje mirovnih operacij prepuščati vse bolj regionalnim varnostnim organizacijam pa se je tudi potrdila. Čeprav formalno le ne moremo reči, da mirovne operacije prepuščajo, bolj smiselno bi bilo govoriti o delitvi nalog. Delitev nalog bo predvsem pripomogla k večji učinkovitosti pri reševanju dejanj, ki ogrožajo mednarodni mir in varnost. OZN se bo naslonila na regionalne organizacije v smislu zagotavljanja človeškega dejavnika, torej pripadnikov oboroženih sil regionalnih organizacij ter njihovo oborožitev in opremo, sama pa bo svojo nalogo iskala predvsem v pripravi potrebnih izhodišč in pooblastil za delovanje regionalnih organizacij ter nadzora nad izvajanjem nalog. Povsem uspešen primer je bilo sodelovanje z Natom, na osnovi katerega bi lahko OZN oblikovala nadaljnja izhodišča za hitre in uspešne rešitve na področju kriznega managementa.

Za konec bi rada le še izpostavila nekaj značilnosti obravnavanih varnostnih organizacij. Kot omenjeno, ANZUS ne moremo več obravnavati kot zavezništvo, ampak raje kot bilateralno sodelovanje, od katerega ima več koristi Avstralija, pa tudi jasnega zagotovila za pomoč ob morebitnem ogrožanju Avstralije, ta pakt ne ponuja.

Tudi ASEAN sicer vse bolj preko sodelovanja v ARF poudarja svojo varnostno stran, predvsem zaradi problematike drog in terorizma, vendar je še vedno ključnega pomena ekonomsko in gospodarsko sodelovanje v regiji, ki naj bi z napredkom prineslo tudi večje zadovoljstvo, manj tekmovalnosti, in s tem varnost v regiji.

Dve organizaciji, ki po mojem mnenju obstajata bolj zaradi vidikov ekonomskega sodelovanja, kot zaradi varnostnih zagotovil, sta Liga Arabskih držav in OAU. Po mojem mnenju imata mnogo premalo razvite varnostne mehanizme in zagotovila, kar dokazuje tudi večna varnostna problematičnost omenjenih regij. Mislim, da se bosta na področju zagotavljanja miru in varnosti in v akcijah ob kršitvah slednjega, omenjeni organizaciji naslonili predvsem na pomoč OZN ali pa drugih zainteresiranih.

Tudi OAS nima izrazitega varnostnega obeležja. Čeprav je v sprejetih dokumentih in merah za zagotavljanje varnosti, jasno opredeljeno delovanje organizacije, pa se je večkrat izkazalo, da le to odpove. Menim, da ima potencial razviti možne zmogljivosti in mehanizme za zagotavljanje miru in varnosti, seveda deloma tudi ob večjem interesu ZDA, kajti več poudarka dajejo Natu in maj OAS. Tudi na primerih sodelovanja se je izkazalo, da ima

omenjena organizacija dobre izkušnje z deljenjem nalog z OZN, zato mislim, da bo v prihodnje delo organizacije na varnostnem področju naslonjeno na izkušnje in pomoč OZN. Močna prednost OAS pa je njen dobro razvit humanitarni mehanizem, kar bi denimo lahko pomenilo, da bo prevzela lažje naloge za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti, kot so nadzor nad volitvami, izvajanje volitev, podpora novo postavljenim oblastem, torej krizni management mehkejšega tipa. OZN pa bi lahko prevzela izvajanje kriznega managementa na področju uveljavljanja miru, vzpostavljanja miru in mirovnimi operacijami.

Glavna ovira v delovanju mnogih naštetih varnostnih organizacij, to so AL, OAU, OA, ASEAN in OVSE, je načelo nevmešavanja v notranje zadeve držav, kar pomeni, da zaradi tega principa neintervence velikokrat nimajo možnosti odločneje poseči na področje reševanja notranjih konfliktov v regiji. V prihodnosti bodo vse od naštetih morale najti kompromisno rešitev, ki bo omogočala vidnejši prispevek pri reševanju takšnih varnostnih vprašanj, da se ne bodo izključno zanašali na posredovanje sil OZN ali NATA.

Najbolj uspešen sistem prepletanja mednarodnih varnostnih organizacij pa je prisoten na Evropskem prostoru, kjer delujejo tako OZN, kot NATO, EU in OVSE. Z različnimi deklaracijami in sporazumi so si omogočile medsebojno pomoč in sodelovanje. OVSE se tako pri izvajanju operacij za ohranjanje miru naslanja na pomoč izkušenj in organizacijske strukture Nata, EU ter Skupnosti neodvisnih držav. Tudi NATO in EU imata razdelana področja možnega skupnega sodelovanja. V končni fazi lahko ugotovimo, da se pravzaprav vse naslanjajo na vojaške zmogljivosti zveze NATO, ki je v vseh letih obstoja najbolj izpopolnila tako procese odločanja, kot varnostne mehanizme. Predvsem problematična se mi zdi OVSE, ki ima po mojem mnenju zelo zapleteno strukturo odločanja, poleg tega pa bolj bazira na sami preventivi, kar je seveda zelo zaželeno, za akcije ohranjanja miru pa nima ne tehničnih in ne človeških zmožnosti. V skladu z spremembo, ki pa jo je prinesla integracija WEU v EU, pa slednja še oblikuje vse potrebno, da bo morda nekoč resnično postala neodvisen steber evropske varnosti.

6. LITERATURA

6.1. Knjige in druge samostojne publikacije

- Acharya, Amitav (1993): A new regional order in Sout-East Asia. Adelphi paper št. 297, IISS, London.
- Adler, Emanuel, Barnett, Michael (1998): Security Communities. Cambridge University Press, New York.
- Alves, Dora (1990): Cooperative Security in the Pacific Basin. National Defense University Press, Washington.
- Alves, Dora (1992): New pespectives for US-Asia Pacific Security Strategy. National Defense University Press, Washington.
- Andrassy, Juraj (1990): Međunarodno pravo. Školska knjiga, Zagreb.
- Benko, Vladimir (1997): Zgodovina mednarodnih odnosov. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
- Brenner, Michael (1998): NATO and Collective Security. St. Martin's Press Inc., New York.
- Dinstein, Yoram (1994): War, Aggression and Self Defence. Cambridge Univesity Press, New York.
- Dorman, Andrew, Treacher, Adrian (1995): European Security: an introduction to Security Issues in Post-Cold War Europe. Darmouth Publishing Company, GB.
- Evans, Graham, Newnham, Jeffrey (1990): The Dictionary of World Politics: A reference guide to concepts, ideas and institutions. Harvester, GB.
- Gardner, Paul (1989): New Enterprise in the South Pacific. National Defense University Press, Washington.
- Grizold, Anton (1999): Evropska varnost. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Grizold, Anton, Ferfila, Bogomir (2000): Varnostne politike velesil. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Krušič, Marjan (ur.)(1976): Svetovna zgodovina. Cankarjeva založba, Ljubljana.
- Sauerwein, Brigitte, Ghebaly, Yves (1995): European security in the 1990's - challenges and perspectives. UNIDIR, Ženeva.
- Vukadinovič, Radovan (1977): Evropska varnost in sodelovanje. Delavska enotnost, Ljubljana.
- Weiss, Tomas (1998): Beyond UN Subcontratcing – task sharing with regional security arrangements. Third World Qarterly, GB.
- Wessel, Ramses (1999): The European Union's Foreign and Security Policy. Kluwer law Int., Netherland.
- Whittaker, David J. (1997): United Nations in the Contemporary World. Routledge, London.

6.2. Članki v zbornikih in revijah

- Baylis, John (1998): "International Security in the post-cold War Era". V: Baylis, John, Smith, Steve (ur.): The globalization of world politics; an introduction to international relations, Oxford Universitiy Press, New York, str. 380-392.
- Brown, Seyom (1998): "World Interests and the Changing Dimensions of Security". V: Chandrani, Yogesh, Klare, Michael T.(ur): World Security, St.Martin's Press, New York, str. 59-95.

- Buzan, Bary (1991): "Is international Security Possible?". V: Booth, Ken (ur.): New thinking about strategy and international security, Harper Collins Academic, London, str. 29-41.
- Colombo, Emilio (1999): "The New Transatlantic Agenda". Regard Europeen, no. 12, December 1999, Paris, str. 54-56.
- Hunter, Robert (1999): "The Globality of NATO". Regard Europeen, no. 12, December 1999, Paris, str. 92-95.
- Huntington, Samuel (1993): "The clash of civilizations". Foreign Affairs, vol. 72, no. 3, Summer 1993, New York, str. 22-49.
- Hyde-Price, Adrian G.V. (1998): "The OSCE and European Security". V: Park, William, Rees, Wyn G. (ur.): Rethinking Security in post-Cold War. Longman, London, str 23-42.
- Kosirnik, Rok (2001): "Kaj je NATO, kako deluje, kdo sprejema vojaške odločitve, ali ima svoje vojaške sile...?". V: Knific Boris: NATO 21.stoletja II del, Defensor, Ljubljana, str. 23-28.
- Kosirnik, Rok (2001): "Novi strateški koncept zveze NATO-odgovor na izzive novega časa". V: Knific Boris: NATO 21.stoletja II del, Defensor, Ljubljana, str. 15-18.
- Kožar, Jernej (1996): "Zahodnoevropska unija v gradnji nove evropske varnostno-obrambne arhitekture". V: Vegič Vinko (ur.):Evropska varnost: interesi, procesi, institucije. Ministrstvo za obrambo, Ljubljana, str. 109-122.
- Martinez, Jose (1991): "European Security Outside Europe - The Organization of Peace and Security in the Mediterranean Region and the Middle East". Weu's Assembly Document 1271, Paris.
- Panian, Reinhard (1996): "Ali so OVSE, NATO in ZEU kos problemom evropske varnosti?". V: Vegič Vinko (ur.):Evropska varnost: interesi, procesi, institucije. Ministrstvo za obrambo, Ljubljana, str. 59-70.
- Rummel, Reinhardt (1997): "The CFSP's Conflict Prevention Policy". V: Holland, Martin (ur.): Common Foreign and Security Policy: The Records and Reforms, British Library Cataloguing-in-Publication, London, str. 105-147.
- Rupp, Alexander Michael (1999): "The Institutional Structure of the Common Foreign and Security and Defence Policy after Amsterdam". Journal of International Relations and Development, vol. 2, no. 1, March 1999, Ljubljana, str. 50-66.
- Standen van, Alfred (1994): "After Maastricht: Explaining the movement towards a Common European Defence Policy". V: Carlsnaes, Walter, Smith, Steve (ur.): European Foreign policy: The EC and Changing Perspectives in Europe, Sage Publications, London, str 138-155.
- Vegič, Vinko (1994): "Mirovne operacije pred novimi izzivi". V: Revija Obramba, April 1994, Defensor, Ljubljana.
- Vegič, Vinko (1996): "Mednarodne razsežnosti varnosti". V: Vegič Vinko (ur.):Evropska varnost: interesi, procesi, institucije. Ministrstvo za obrambo, Ljubljana, str. 9-22.
- Viotti, Paul R. (1994): " International anarchy and the common problem of security". V: Viotti, Murray (ur.): The defence policies of nations: a comparative study. The J. Hopkins University Press, Baltimore, London, str. 3-15.

6.3. Viri na medmrežju

- ANZUS : <http://www.awm.gov.au/korea/origins/anzus/anzus.htm>
- ASEAN Regional Forum - ARF: http://europa.eu.int/comm/external_relations/asean/intro/memo01_274.htm

- ASEAN: <http://www.asean.or.id/>
- Brown, Gary, Rayner, Laura (2001): Upside, downside: ANZUS after fifty years. <http://www.aph.gov.au/library/pubs/cib/2001-02/02cib03.htm>
- Carpenter, Ted G.(2001): Policy Analysis: ANZUS. <http://cato.org/pubs/pas/pa067.html>
- CESDP Policy Archive: <http://www.bits.de/CESD-PA/NEWCESDMAIN.html>
- Cronin, Patrick, Metzgar, Emily (1985): ASEAN and Regional Security: <http://www.ndu.edu/inss/strforum/forum85.html>
- Declaration of WEU on the role of Weu and its relations with the EU and with NATO: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/livre462.html>
- EU - ASEAN relations: http://europa.eu.int/comm/external_relations/asean/intro/
- EU: <http://europa.eu.int/>
- Hochleitner, Erich: The CESDP of the European Union, the way to Nice and beyond: http://pfpcconsortium.org/WGS/4/posts/Nice_and_beyond_hochleitner%20_en.htm
- Informal meeting of the European Union Ministers of Defence (2000): <http://www.defense.gouv.fr/europe/enjeux/pecsde.htm>
- Liga Arabskih držav: http://www.arableagueonline.org/arableague/english/level2_en.jsp?level_id=145
- Luhulima, C.F.P. (2000): Scope of ASEAN's Security Framework for the 21'st Century. Institute Of Southeast Asian Studies, Singapore. <http://www.iseas.edu.sg/trends620.pdf>
- NATO handbook 2001: <http://www.nato.int/docu/handbook/2001/>
- NATO: <http://www.nato.int>
- New roles in European Security: <http://www.european-defence.co.uk/article8.html>
- OAS: <http://www.oas.org/>
- OAU: <http://www.oau-oua.org/>
- OSCE : <http://www.osce.org>
- Perry, William J.: United States Security Strategy for Europe and NATO. <http://www.defenselink.mil/pubs/europe>
- Provisions on a common foreign and security policy: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/livre106.html>
- Resolution adopted by the General Assembly on Cooperation between the United Nations and the League of Arab States, G.A. res. 50/16, 50 U.N. GAOR Supp. (No. 49) at 21, U.N. Doc. A/RES/50/49 (1995): <http://heiwwww.unige.ch/humanrts/resolutions/50/16GA1995.html>
- Ustanovna listina OAS: <http://oas.org/juridico/english/charter.html>
- WEU's operational role in the development of the ESDI: <http://europa.eu.int/eur-lex/en/treaties/selected/livre465.html>
- Zagman, Rob (1995): Focus on the future: A contribution to discussions on a new OSCE. http://www.ssn.ethz.ch/static/osce/h_monit/hel95_3/zaagman.htm

6.3. Ostalo

- Pakt Društva narodov: Benko, Vladimir: Zgodovina mednarodnih odnosov, str. 368-373.
- Ustanovna listina Združenih narodov: Benko, Vladimir: Zgodovina mednarodnih odnosov, str. 374-399.
- Pogodba o ustanovitvi Severnoatlantske zveze: Benko, Vladimir: Zgodovina mednarodnih odnosov, str. 409-412.
- Pariška listina za novo Evropo: Benko, Vladimir: Zgodovina mednarodnih odnosov, str. 413-418.